

Datum

2020-09-17

Vår beteckning

001390-2020

Svar på regeringsuppdrag

Rapport – Barnhushållens ekonomi – resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2020

Försäkringskassan

Datum: 2020-09-17
Barnhushållens ekonomi – resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2020
Version 1.0
X

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Innehåll

Innehåll	2
Sammanfattning	4
Inledning	7
Uppdraget	8
Syfte, mål och övergripande frågeställningar	9
1. Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer	12
Sammanfattande iakttagelser	12
Barnhushållens inkomster ökar, men skillnaderna mellan olika grupper är stora .	12
Familjeersättningarna utgör 9 procent av barnhushållens inkomster, och är viktigast för ensamstående kvinnor med flera barn	15
Ensamstående och hushåll med låga inkomster får mer av familjeersättningarna	17
2. Ekonomiskt utsatta barnhushåll	20
Sammanfattande iakttagelser	20
Hur mäter man fattigdom och ekonomisk utsatthet?	21
Förekomsten av relativ låg ekonomisk standard är oförändrad eller minskar i flera grupper av barnhushåll.....	24
Mer än var tionde ensamstående flerbarnsförälder har haft relativ låg ekonomisk standard under fem år i rad	26
Förekomsten av fast låg ekonomisk standard minskar	30
Minskning av andel barnhushåll som mottagit försörjningsstöd sedan 2014, särskilt bland ensamstående kvinnor med barn.....	31
Nästan var femte ensamstående med barn har låg inkomststandard.....	33
Vilka aspekter av ekonomisk utsatthet fångar de olika måtten?.....	34
3. Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till att minska de ekonomiska skillnaderna mellan hushåll med och utan barn	36
Sammanfattande iakttagelser	36
Den ekonomiska familjepolitikens transfereringar inkomstutjämnande effekt är oförändrad senaste fem åren	37
4. Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till ett jämställt föräldraskap	41
Sammanfattande iakttagelser	41
Pappors andel av föräldrapenningdagarna oförändrad för barn födda åren 2016 och 2017.....	42

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Pappans andel av föräldraledigheten är oförändrad för barn födda år 2016 respektive år 2017	45
Kvinnors inkomster minskar mer än mäns under småbarnsåren	47
Diskussion	52
Den ekonomiska familjepolitiken bidrar till barnhushållens ekonomi, med relativt oförändrad storlek på bidraget de senaste åren	52
Familjeersättningarna har stor betydelse för att minska den ekonomiska utsattheten, men trots ersättningarna finns det en grupp barnhushåll med hårt ansträngd ekonomisk situation.....	53
Familjepolitikens transfereringar bidrar till att jämna ut inkomstskillnaderna, men utveckling de senaste åren har varit oförändrad.....	54
Familjepolitiken bidrar till ett jämställt föräldraskap, framförallt genom att främja en försörjar-omvårdarmodell	55
Avslutande reflektioner.....	57
Referenser	58
Metodbilaga	61
Data	61
Vad är ett barnhushåll och hur många finns det?.....	62
Metodologiska överväganden	64
Definitioner	66
Att mäta jämställt föräldraskap	67
Avgränsningar i definitionen av jämställdhet	69
Median, medeltal, kvintiler och percentiler	70
Gini-koefficienten och koncentrationskoefficienten.....	70

Datum

Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

Sammanfattning

Målen för den ekonomiska familjepolitiken är att bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer, att bidra till minskade skillnader i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn och att bidra till ett jämställt föräldraskap. Syftet med den här rapporten är att undersöka i vilken mån den ekonomiska familjepolitiken kan sägas bidra till dessa mål. Rapporten är svar på ett återkommande regeringsuppdrag till Försäkringskassan.

År 2019 bodde sammanlagt cirka 4,9 miljoner individer i Sverige i ett barnhushåll¹. Av dessa bodde cirka 0,8 miljoner i hushåll med en ensamstående förälder. Huvuddelen, drygt 4,1 miljoner, bodde i hushåll med sammanboende föräldrar och minst ett barn. I den här rapporten analyserar vi i vilken mån den ekonomiska familjepolitikens olika ersättningar, här kallade *familjeersättningar*, bidrar till att målen med den ekonomiska familjepolitiken nås. Ersättningarna kan delas in i tre olika grupper; försäkringar, generella bidrag och behovsprövade bidrag.

Dessutom finns det andra familjepolitiska förmåner i form av subventionerade tjänster, såsom barnomsorg och tandvård för barn, samt sjukvård för barn och gravida. Det är också viktigt att ha i åtanke att även skatter och arbetsmarknad har stor betydelse för barnfamiljernas ekonomiska situation.

I rapporten presenteras ett antal olika indikatorer, vilka inte i sig kan utläsas som mått på måluppfyllnad. Däremot kan indikatorernas utveckling över tid ses som ett underlag för hur måluppfyllnaden utvecklas.

De familjepolitiska ersättningarnas bidrag till barnhushållens ekonomiska standard är oförändrat sedan 2014

Under 2019 bestod i genomsnitt drygt 9 procent av barnhushållens disponibla inkomst av familjepolitiska ersättningar. Ersättningarna påverkar olika hushållstypers ekonomi i olika utsträckning. Ensamstående kvinnor med två eller flera barn får i genomsnitt 27 procent av sin disponibla hushållsinkomst från familjeersättningarna. Familjeersättningarnas andel av barnhushållens disponibla inkomster minskade kraftigt under 00-talet, särskilt bland ensamstående. De senaste fem åren har dock andelen varit i princip oförändrad. En förklaring till denna stabiliserade utveckling är att ersättningsnivåerna inom ett flertal ersättningar har höjts, efter att ha varit oförändrade under stora delar av 00-talet. Detta har bidragit till att familjeersättningarna åter har utvecklats mer i takt med barnhushållens övriga inkomster.

---

¹ Siffran anger fysiska personer i helårshushåll, vilket innebär att de är folkbokförda i landet både i början och slutet av kalenderåret. I resten av rapporten presenteras resultat för individer i åldrarna 0-64 år, vilket gör att antalet individer inte är detsamma.

Datum

Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

Svag minskning i ekonomisk utsatthet i flera grupper av barnhushåll, men utsatthet vanligare i barnhushåll än i hushåll utan barn

Ett annat sätt att undersöka om den ekonomiska familjepolitiken bidrar till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer är att fokusera på den grupp barnhushåll som har det sämst ställt. I denna rapport ingår därför ett fördjupningskapitel där vi undersöker förekomsten av ekonomisk utsatthet.

Resultaten visar att förekomsten av ekonomisk utsatthet enligt flera mått har minskat svagt eller är oförändrad de senaste fem åren i flera grupper av barnhushåll. Den ekonomiska familjepolitikens ersättningar bidrar till att minska den ekonomiska utsattheten, men trots det lever en större andel individer i barnhushåll i ekonomisk utsatthet, jämfört med individer i hushåll utan barn. Detta gäller oavsett mått.

Totalt 17 procent av barnhushållen definieras ha relativt låg ekonomisk standard år 2019, vilket innebär att dessa hushåll har en disponibel hushållsinkomst som är lägre än 60 procent av medianinkomsten i befolkningen. Sett till samtliga barnhushåll ökar förekomsten av relativt låg ekonomisk standard svagt sedan år 2014, samtidigt som den minskar svagt för hushåll utan barn. Detta innebär att skillnaderna i de ekonomiska villkoren ökar något mellan hushåll med och utan barn.

Sammanlagt 8 procent av barnhushållen år 2019 har låg inkomststandard, vilket innebär att deras disponibla hushållsinkomst är så låg att den inte täcker beräknade basala utgifter för hushållet. Detta kan jämföras med 6 procent bland hushåll utan barn. I vissa grupper av barnhushåll är dock förekomsten av låg inkomststandard betydligt högre. Bland ensamstående med tre eller flera barn och bland ensamstående utrikesfödda kvinnor med barn har en tredjedel av hushållen låg inkomststandard.

De familjepolitiska ersättningarnas bidrag till att minska ekonomiska skillnader mellan hushåll med och utan barn är oförändrat sedan 2014

Genom att bidra till barnhushållens inkomster bidrar den ekonomiska familjepolitiken även till att jämna ut skillnaderna i medianinkomst mellan hushåll med och utan barn och till att minska inkomstojämlikheten i befolkningen i stort.

De familjepolitiska transfereringarna minskar den så kallade Gini-koefficienten, som mäter graden av inkomstojämlikhet i befolkningen, med strax under 3 procent. Det omfördelade bidraget har varit oförändrat de senaste fem åren, efter en kraftig minskning under 00-talet. Resultaten visar också att familjeersättningarna har störst utjämnande effekt mellan låginkomsthushåll med respektive utan barn.

Datum

Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

Den ekonomiska familjepolitiken skapar förutsättningar för ett jämställt föräldraskap, men andelen föräldrar som delar jämställt på föräldrapenningen ökar marginellt

Den ekonomiska familjepolitikens ska även bidra till ett jämställt föräldraskap. Eftersom begreppet jämställt föräldraskap är svårt att definiera är det svårt att mäta måluppfyllelse. Den här rapporten fokuserar därför framförallt på hur familjepolitiken genom föräldraförsäkringen bidrar till en jämställd fördelning av omsorgen av de minsta barnen, genom fördelningen av föräldraledighet mellan män och kvinnor. Utvecklingen visar att fler föräldrar delar lika på föräldrapenning för barn födda år 2017 än för barn födda år 2005, men mellan de senaste årskullarna, år 2016 och 2017, är förändringen obetydlig. Det är fortfarande långt kvar till ett jämställt nyttjande av föräldraförsäkringen, mammor till barn födda år 2017 tog ut i genomsnitt tre av fyra föräldrapenningdagar under barnets två första år.

Kvinnor som tar majoriteten av föräldrapenningdagarna har sämre inkomstutveckling

Den svenska familjepolitiska modellen kan beskrivas som en försörjar-omvårdarmodell, som syftar till att främja deltagande i både arbetsliv och hem- och omsorgsarbete för såväl män som kvinnor. Den familjepolitiska ersättning som starkast syftar till detta är föräldraförsäkringen. Hur föräldraförsäkringen används är dock nära relaterat till bland annat mäns och kvinnors arbetsmarknadsanknytning, utbildning och inkomstnivåer. Det finns en tydlig samvariation mellan hur föräldraförsäkringen nyttjas och mäns och kvinnors inkomster, både före och efter barnafödande. I rapporten visar vi att par som delar ojämnt på föräldrapenningen för sitt första barn har lägre pensionsgrundande inkomster redan året innan barnet föds. Kvinnorna i dessa par har vidare en sämre inkomstutveckling under den kommande åttaårsperioden än kvinnor i par som delat mer jämställt. Möjliga delförklaringar till detta är omfattande obetald föräldraledighet och deltidsarbete.

Slutsatser

Sammanfattningsvis kan resultaten tolkas som att de regelförändringar och höjningar av ersättningsnivåer som genomförts inom den ekonomiska familjepolitiken de senaste fem åren räcker för att behålla den övergripande omfördelade ambitionen i den ekonomiska familjepolitiken, men att den ändå inte helt kan motverka de ökande inkomstskillnaderna i befolkningen i stort. De många regelförändringar som genomförts inom föräldraförsäkringen sedan 1974 har samlat bidragit till att allt fler pappor tar en allt större del av föräldraledigheten, men utvecklingen är fortsatt långsam.

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Inledning

Den ekonomiska familjepolitiken ska enligt regeringens budget för år 2020 bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer, samt minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn (Prop. 2019/20:1). Den ekonomiska familjepolitiken ska även bidra till ett jämställt föräldraskap. Syftet med den här rapporten är att undersöka i vilken mån den ekonomiska familjepolitiken kan sägas bidra till dessa mål.

Den ekonomiska familjepolitikens ersättningar kan delas in i tre olika delar: försäkringar, generella bidrag och behovsprövade bidrag².

Försäkringsdelen utgörs av föräldraförsäkringen, där föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och graviditetspenning ingår. Dessa försäkringar ger ersättning för förlorad inkomst i samband med frånvaro från arbetet på grund av till exempel vård av barn. I de flesta fall baseras storleken på dessa ersättningar på tidigare inkomster. De generella bidragen, vilka utgörs av barnbidrag och adoptionsbidrag, karaktäriseras av att ett lika stort belopp betalas ut till alla familjer som uppfyller vissa villkor. De generella bidragen är alltså inte inkomstrelaterade. För de behovsprövade bidragen, där bostadsbidrag, underhållsstöd, vårdbidrag, samt omvårdnadsbidrag och merkostnadsersättning till barn med funktionsnedsättning ingår, avgörs rätten till stöd utifrån familjens behov och/eller inkomst.³

Under år 2019 uppgick Försäkringskassans utbetalningar av ersättningar riktade till barnfamiljer till cirka 89 miljarder kronor (Försäkringskassan 2020a). Dessutom finns andra familjepolitiska förmåner i form av subventionerade tjänster, såsom barnomsorg och tandvård för barn, samt fri sjukvård för barn och fri mödravård för den gravida och födandeföräldern. Det är dock viktigt att ha i åtanke att även skatter och arbetsmarknad är faktorer som har stor betydelse för barnfamiljernas ekonomiska situation.

Den här rapporten syftar till att visa hur den ekonomiska familjepolitikens ersättningar samlat påverkar barnhushållens ekonomi. Rapporten innehåller inte någon djupgående analys av specifika ersättningar eller regeländringar. Men eftersom ett flertal förändringar i barn- och familjeersättningarna har genomförts

---

² Utöver de ersättningar som Försäkringskassan administrerar finns även pensionsrätt för barnår, barnpension, och efterlevandestöd till barn, som Pensionsmyndigheten ansvarar för. Barnpension och efterlevandestöd ingår i försäkringsdelen i de analyserna i den här rapporten. Pensionsrätt för barnår ingår inte i analyserna.

³ Adoptionsbidrag, samt omvårdnadsbidrag och merkostnadsersättning till barn med funktionsnedsättning omfattas inte av den statistiska simuleringsmodell som analyserna i den här rapporten baseras på. De ingår därför inte i den del transfereringarna som studeras i den här rapporten.

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

relativt nyligen (Tabell 1), kan rapporten även fungera som en indikation på hur sådana förändringar påverkar ekonomin för aggregerade grupper av barnhushåll.

Tabell 1 Sammanfattning av genomförda regeländringar inom den del av den ekonomiska familjepolitiken som administreras av Försäkringskassan. 2014–2019

År	Förändringar
2014	Nya åldersgränser i föräldraförsäkringen, maximalt 96 dagar får sparas efter barnets fyraårsdag. Dessa kan dock nyttjas till barnet fyllt 12 år. Tillägget för hemmavarande barn i bostadsbidraget höjs. Barnbidraget delas för barn födda efter 1 mars år 2014.
2015	Höjt underhållsstöd.
2016	Grundnivån i föräldraförsäkringen höjs. En tredje reserverad månad införs i föräldraförsäkringen. Försäkringskassan betalar inte längre ut underhållsstöd om en underhållsskyldig förälder har betalat till Försäkringskassan i rätt tid i minst sex månader i följd. Föräldrarna ska i stället tillsammans komma överens om ett underhållsbidrag.
2017	Flerbarnstillägget för tredje barnet i barnbidraget höjs. Inkomstgränsen för när man kan beviljas bostadsbidrag för barnfamiljer höjs. Höjt adoptionsbidrag. Jämställdhetsbonusen avskaffas. Begränsningar i föräldraförsäkringen för barn födda utomlands som flyttar till Sverige med sina föräldrar.
2018	Höjt underhållsstöd för barn över 15 år. Höjt barnbidrag (1 mars år 2018). Nytt särskilt bidrag inom bostadsbidrag för barn som bor växelvis. Samtidigt avskaffas underhållsstöd vid växelvist boende. För att mildra övergången av stöd från underhållsstödet till stöd från bostadsbidraget, för hushåll som har barn som bor växelvis, kommer en utfasning ske under åren 2018–2021.
2019	Höjt underhållsstöd för barn som är 11–14 år (1 februari år 2019). Två nya ersättningar; omvårdnadsbidrag och merkostnadsersättning införs och kommer på sikt att ersätta vårdbidraget. Sedan den 1 januari år 2019 är det inte längre möjligt att ansöka om vårdbidrag. Det finns övergångsbestämmelser för personer som har vårdbidrag sedan tidigare.

Uppdraget

Försäkringskassan ska enligt regleringsbrevet för år 2020 redovisa indikatorer för utgiftsområdet Ekonomisk trygghet för familjer och barn. Försäkringskassan ska i samband med redovisningen lämna en analys av utvecklingen av de mest centrala indikatorerna (Socialdepartementet 2020). Riksförsäkringsverket och Försäkringskassan har haft liknande uppdrag i omgångar sedan år 2003. Den här rapporten blir den tolfte i ordningen. Rapporten utgör den andra delen i svaret på regeringsuppdraget. Den första delen består av ett tabellverk där indikatorerna presenteras som okommenterad statistik, som levererades den 4 maj år 2020. Den här rapporten presenterar och analyserar ett urval av de resultat som tabellverket innehåller.

Datum

Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

Syfte, mål och övergripande frågeställningar

Syftet är att mäta måluppfyllelsen för den ekonomiska familjepolitiken. Det betyder att vi ska analysera i vilken mån den ekonomiska familjepolitiken når följande mål:

- att bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer
- att minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn
- att bidra till ett jämställt föräldraskap.

Målet är att Socialdepartementet, Försäkringskassans ledning och andra intressenter ska kunna följa och förstå utvecklingen av den ekonomiska familjepolitiken och dess betydelse för olika grupper av barnhushåll.

Frågeställningar

I rapporten ska vi mäta måluppfyllelsen för de tre målen genom att studera ett antal indikatorer. Indikatorerna redovisas under respektive fråga nedan.

1. Hur bidrar den ekonomiska familjepolitiken till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer?
  - Barnhushållens inkomst och inkomstutveckling, samt jämförelse med andra typer av hushåll.
  - Den ekonomiska familjepolitikens andel av hushållens ekonomiska standard i olika grupper av barnhushåll.
  - Den ekonomiska familjepolitikens fördelning över olika grupper av barnhushåll och hushåll i olika delar av inkomstfördelningen.
  - Förekomsten av ekonomisk utsatthet i olika grupper av barnhushåll, i jämförelse med andra grupper av hushåll, samt utveckling över tid.
2. Hur bidrar den ekonomiska familjepolitiken till att minska skillnaderna mellan hushåll med och utan barn?
  - Hur mycket den ekonomiska familjepolitiken utjämnar skillnader i medianinkomst mellan hushåll med och utan barn.
  - Hur mycket den ekonomiska familjepolitiken minskar inkomstjämligheten i befolkningen som helhet.
3. Hur bidrar den ekonomiska familjepolitiken till ett jämställt föräldraskap?
  - Fördelningen av föräldrapenning, samt andel par som delar jämställt⁴, under barnets två första år.
  - Fördelningen av skattad föräldraledighet, samt andelen som delar jämställt under barnets två första år.
  - Skillnader i inkomstutveckling i olika grupper av föräldrar efter hur man delat på föräldrapenningdagarna.

---

⁴ Med par som delar jämställt avses här att båda föräldrarna tar minst 40 procent vardera av det totala uttaget under perioden.

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Utgångspunkter för tolkning och analys

Resultaten avseende de två första frågeställningarna baseras på data från flera olika datakällor från Statistiska Centralbyrån (SCB): Hushållens ekonomi (HEK) för åren 1998–2013 och Statistiskt analysregister (STAR) för åren 2014–2019. Uppgifter för 2019 har tagits fram med hjälp SCB:s simuleringsmodell Fördelningsanalytiskt statistiksystem för inkomster och transfereringar (FASIT). Det innebär att en framskrivning av information görs för att få en beskrivning över situationen 2019. Resultaten avseende den tredje frågeställningen om jämställt föräldraskap baseras på bearbetningar av data från Försäkringskassans datalager STORE.

Samtliga datakällor, och de urval de genererar, samt simuleringsmodellen FASIT finns mer utförligt beskrivna i rapportens metodbilaga. I bilagan beskrivs även de statistiska analyserna, teoretiska och operationella definitioner av begrepp som barnhushåll, disponibel hushållsinkomst, ekonomisk utsatthet och jämställt föräldraskap.

De resultatindikatorer som presenteras i rapporten belyser betydelsen av olika delar av den ekonomiska familjepolitiken. I uppdraget ingår att både analysera måluppfyllelsen under år 2019 och utvecklingen över tid. Resultaten redovisas uppdelat på olika aggregerade grupper av hushåll, kallade hushållstyper, vilka baseras på fyra olika bakgrundskaraktäristikor, antal barn, om de vuxna är ensamstående eller sammanboende, om hushållens vuxna är födda i Sverige eller inte, samt för ensamstående, den vuxnes kön. De flesta indikatorer presenteras dels för år 2019, dels som en tidsserie från år 1999. Tidsserier där ensamstående delas upp på kön startar år 2009. Särskilt fokus ligger på att kommentera förändringar som noteras i relativ närtid (inom de senaste fem åren).

När man jämför resultat över tid är det viktigt att ha i åtanke att det kan ske förändringar i olika hushållstypers storlek, både i absoluta tal och relativt andra hushållstyper, mellan åren. Det kan i sin tur medföra att förändringar över tid förstärks eller döljs. Dessutom är hushållstyper som presenteras endast grupperade efter ett fåtal karaktäristikor. Det innebär att det kan finnas skillnader i hushållstypernas sammansättning avseende andra viktiga faktorer, exempelvis ålderssammansättning, utbildningsnivå och arbetslivserfarenhet, som dessutom kan förändras på olika sätt i olika hushållstyper över tid. Sådana sammansättningsförändringar kan dölja eller förstärka skillnader mellan hushållstyper över tid.

En annan viktig metodologisk reservation i tolkningen av resultaten är att de kan överskatta försörjningsbördan för ensamstående föräldrar, och därmed underskatta de

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

disponibla inkomster per konsumtionsenhet⁵ som redovisas i denna rapport. Detta beror på att barn antas leva hos den förälder de är folkbokförda hos, trots att drygt 35 procent av barn till särlevande föräldrar idag bor växelvis hos föräldrarna (Statistiska Centralbyrån 2014). Detta påverkar även jämförelser mellan grupper och över tid.⁶ SCB genomför just nu ett arbete för att kunna möjliggöra skattning av växelvis boende barn och dess effekter på den disponibla inkomsten i kommande FASIT-modeller.

---

⁵ Den disponibla hushållsinkomsten är den inkomst ett hushåll kan använda till konsumtions och sparande. Den disponibla hushållsinkomsten viktas i förhållande till hushållets försörjningsbörda med hjälp av konsumtionsenheter. Läs gärna mer om disponibel inkomst per konsumtionsenhet i metodbilagan.

⁶ I 2017 års upplaga av Barnhushållens ekonomi (Försäkringskassan 2017) presenterades känslighetsanalyser gjorda för att skatta betydelsen av växelvist boende barn på resultaten. Analyserna visade att felestimeringen är mycket liten i de relativt aggregerade grupper av hushåll som presenteras här, men att stora skillnader kan förekomma i hur många som omfattas av låg ekonomisk standard inom gruppen ensamstående med barn, beroende på om hushållet har växelvist boende eller heltidsboende barn, eller en kombination.

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

1. Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer

För att få en bild av i vilken grad den ekonomiska familjepolitiken bidrar till barnfamiljernas ekonomiska levnadsstandard presenteras i kapitlet:

1. En översikt av barnhushållens disponibla inkomster och inkomstutveckling jämfört med hushåll utan barn.
2. En redogörelse för hur stor andel av dessa hushållstypers disponibla inkomst som utgörs av ersättningar från den ekonomiska familjepolitiken.
3. En översikt över hur utgifterna för de olika familjepolitiska ersättningarna fördelas mellan olika grupper av barnhushåll.

Sammanfattande iakttagelser

Resultaten visar att familjeersättningarna bidrar till förbättrad levnadsstandard för framförallt barnhushåll med lägre inkomster. Utgångspunkten för familjepolitikens påverkan är hushållens inkomstnivåer och skillnaderna mellan dem. Medianen för hushållens disponibla inkomst har ökat i både hushåll med och utan barn under den senaste 20-årsperioden. Hushåll med barn har dock genomgående lägre medianinkomster än hushåll utan barn. Skillnaden i medianinkomst mellan hushållstyper har också ökat under den senaste 20-årsperioden, men stabiliserats under de senaste fem åren. Ensamstående hushåll med barn har under de senaste 20-årsperioden kontinuerligt haft lägst disponibel inkomst, och skillnaden i disponibel inkomst mellan ensamstående hushåll med barn och övriga hushåll har ökat över tid.

Under år 2019 kom i genomsnitt 9 procent av barnhushållens inkomster från familjepolitiken. För ensamstående hushåll med två eller flera barn ökar denna andel till 22 procent av inkomsten.

Den femtedel av barnhushållen som har lägst inkomster, tar emot störst del, 25 procent, av den ekonomiska familjepolitikens utgifter. Cirka hälften av dessa är behovsprövade bidrag. Femtedelen av barnhushåll med högst inkomster tar emot lägst andel, 14 procent.

Barnhushållens inkomster ökar, men skillnaderna mellan olika grupper är stora

Hushållens disponibla inkomst anges i *medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet*⁷. En viktig bakgrund till den ekonomiska familjepolitikens betydelse för hushållens ekonomi är hur denna inkomstutveckling ser ut bland

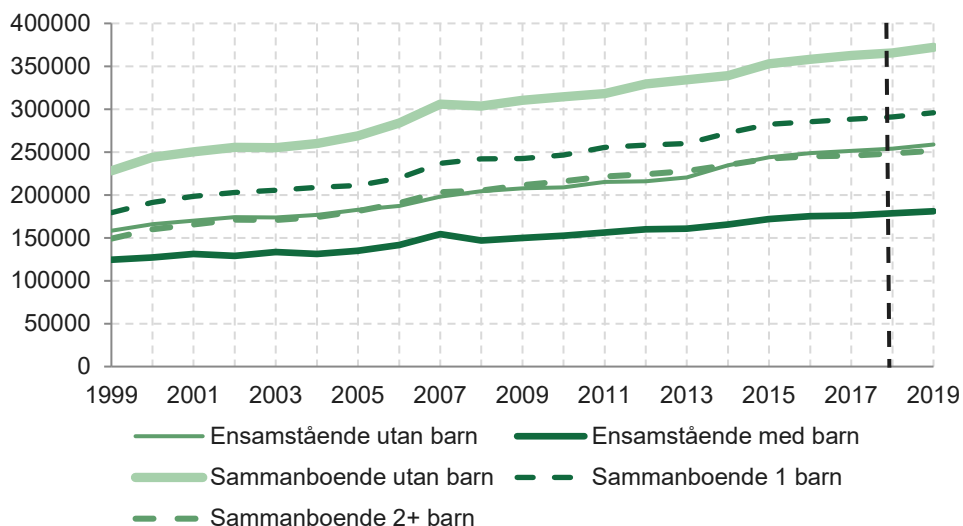
---

⁷ För en definition av detta inkomstmått, se metodbilagan.

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

hushållen. Hushållens disponibla inkomst har ökat i både hushåll med och utan barn under den senaste 20-årsperioden (Figur 1). Under samma 20-årsperiod har skillnaderna i disponibel inkomst mellan olika hushållstyper ökat. Ensamstående utan barn har haft den kraftigaste procentuella inkomstökningen under den senaste 20-årsperioden såväl som det senaste året. Under de senaste fem åren har alla hushållstyper haft en relativt liknande procentuell ökning av medianinkomsten, men i absoluta tal ökar inkomsterna mindre för ensamstående med barn och sammanboende med flera barn än för övriga grupper (Figur 1). Den absoluta nivån för de disponibla hushållsinkomsterna är fortfarande betydligt lägre för ensamstående kvinnor med barn än övriga hushåll (ej i figur).

Figur 1 Medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet för personer i olika hushållstyper, åren 1999–2019. Personer 0–64 år. Kronor per år, 2019 års penningvärde

Barnhushållen kan delas upp i percentiler⁸ efter deras disponibla inkomst. Den tiondel av barnhushållen som har de lägsta inkomsterna har haft svagast ökning under de senaste 20 åren. Det kan vi se genom att den tionde percentilen endast har ökat med 24 procent, medan de övriga percentilerna har haft en kraftigare utveckling (mellan 36 och 43 procent). Under de senaste fem åren har dock alla studerade percentiler haft en utveckling mellan 6 och 7 procent. Under det senaste året har dock skillnaderna mellan olika barnhushåll åter ökat svagt, den 90e och 70e percentilen har ökat med 2 procent; 50e och 30e percentilen ökat med 1 procent och den 10e percentilen har inte ändrats (Figur 2).

⁸ Läs mer om percentiler i metodbilagan.

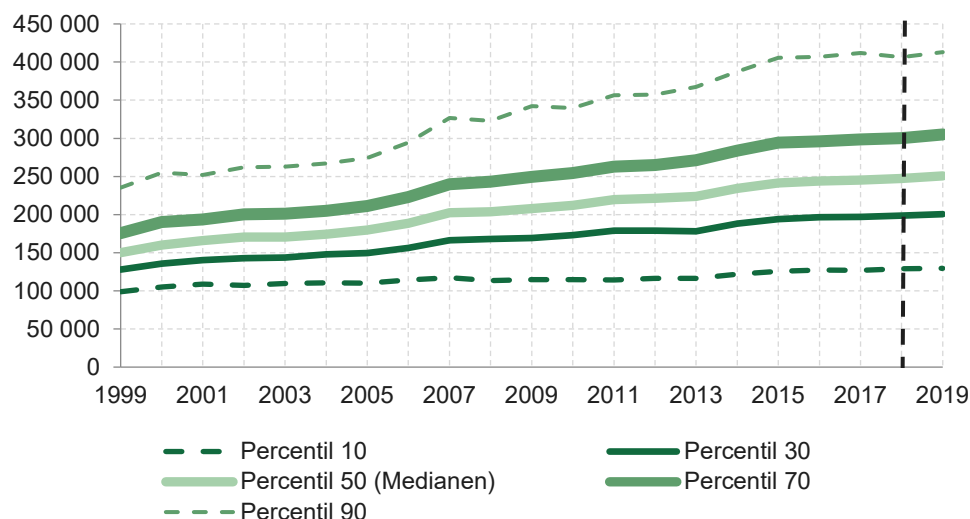
Datum

2020-09-17

Vår beteckning

001390-2020

Figur 2 Utvecklingen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet (percentiler) bland barnhushåll åren 1999–2019. Personer 0–64 år. 2019 års penningvärde

När barnhushållen delas upp efter om de vuxna i hushållen är svensk- eller utrikesfödda visar uppdelningen att inkomstutvecklingen de senaste 20 åren har varit svagast i ensamhushåll med barn där den vuxna är utrikesfödd.

Sedan år 2014 ser dock utvecklingen annorlunda ut; det är ensamstående och sammanboende utrikesfödda som har haft den största procentuella inkomstökningen under denna period (Tabell 2). Men den absoluta inkomstökningen såväl som medianinkomsten i dessa grupper är fortfarande lägre än för andra barnhushåll. Lägst medianinkomst har ensamstående utrikesfödda kvinnor med barn.

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Tabell 2 Medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet år 2019, samt procentuell förändring sedan år 2014. Personer 0–64 år

	Medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet år 2019	Förändring (procent) 2014–2019
Ensamstående med barn, svenskfödd	195 892	9,9
varav ensamstående kvinna	183 791	10,3
varav ensamstående man	228 805	6,7
Ensamstående med barn, utrikesfödd	153 830	15,1
varav ensamstående kvinna	147 325	14,7
varav ensamstående man ⁹	182 229	-
Sammanboende med barn, svenskfödda	284 603	9,2
Sammanboende med barn, svensk- och utrikesfödda	257 116	9,8
Sammanboende med barn, utrikesfödda	175 978	10,6

Familjeersättningarna utgör 9 procent av barnhushållens inkomster, och är viktigast för ensamstående kvinnor med flera barn

Under år 2019 bestod i genomsnitt 9 procent av barnhushållens disponibla inkomst av stöd från den ekonomiska familjepolitiken. De generella bidragen utgjorde den största andelen (Figur 3).

Familjepolitikens ersättningar påverkar olika hushållstypers ekonomi i olika utsträckning. Två hushållstyper har en disponibel inkomst som till högre andel består av familjepolitiska stöd jämfört med andra hushållstyper. Det är hushåll bestående av ensamstående föräldrar med två eller flera barn (som får i genomsnitt 22 procent av sin disponibla hushållsinkomst från familjeersättningarna), och hushåll bestående av sammanboende föräldrar med tre eller flera barn där 14 procent av inkomsten utgörs av familjeersättningarna.

Bland ensamstående flerbarnsföräldrar är de behovsprövade bidragen en viktig post, 11 procent av deras inkomst utgörs av behovsprövade bidragen.

Bland ensamstående är det framförallt för hushåll med ensamstående kvinnor med flera barn, som familjepolitikens ersättningar utgör en hög andel av inkomsten. För

⁹ Förändringen i medianinkomsten sedan år 2014 redovisas inte för ensamstående utrikesfödda män med barn. Detta eftersom gruppen är för liten i det underliggande datamaterialet HEK (Hushållens ekonomi).

Datum

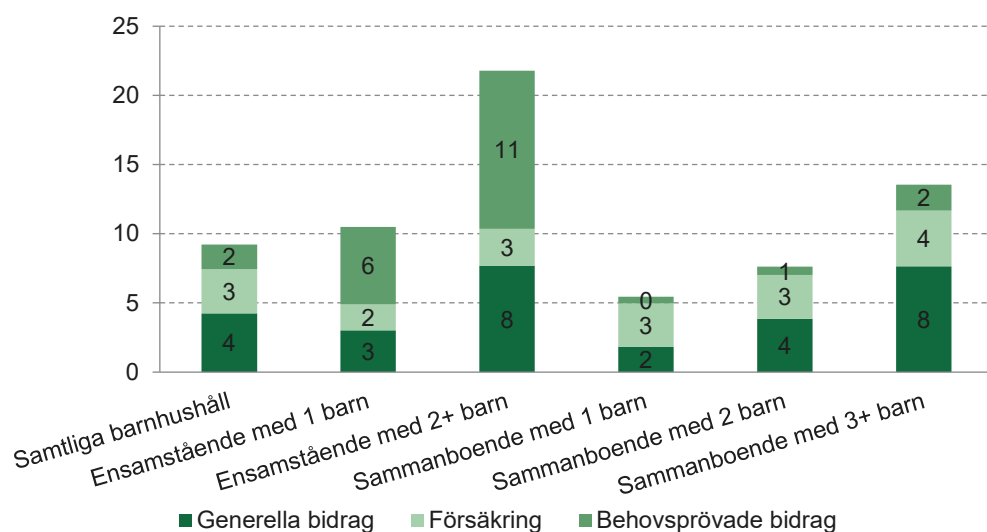
2020-09-17

Vår beteckning

001390-2020

dessa kommer 26 procent av inkomsten från familjeersättningarna, vilket kan jämföras med 12 procent för ensamstående män med flera barn (ej i figur).

Figur 3 Den ekonomiska familjepolitikens andel (%) av disponibel inkomst i olika hushållstyper år 2019. Personer 0–64 år

I Figur 4 visas hur den ekonomiska familjepolitikens andel av olika barnhushålls disponibla inkomster varierat den senaste tjugofemårsperioden. Det är tydligt att familjeersättningarnas andel av hushållens inkomster har minskat kraftigt under denna period, särskilt i hushåll med ensamstående föräldrar. Detta beror delvis på att ersättningsbeloppen inte ökat i samma takt som lönerna¹⁰. Under de senaste fem åren har utvecklingen stabiliserats, men familjeersättningarnas andel av inkomsten sjunkit svagt bland ensamstående med barn. Under det senaste året har ingen nämnvärd förändring skett.

¹⁰ Till exempel låg inkomstgränsen för när ett hushåll har rätt till bostadsbidrag på samma nivå mellan åren 1997 och 2011, vilket innebär att allt fler hamnat över gränsen när lönenivåerna stigit. Dessutom har grundbeloppet i barnbidraget varit oförändrat mellan åren 2006 och 2019. Även underhållsstödet var oförändrat mellan åren 2006 och 2015.

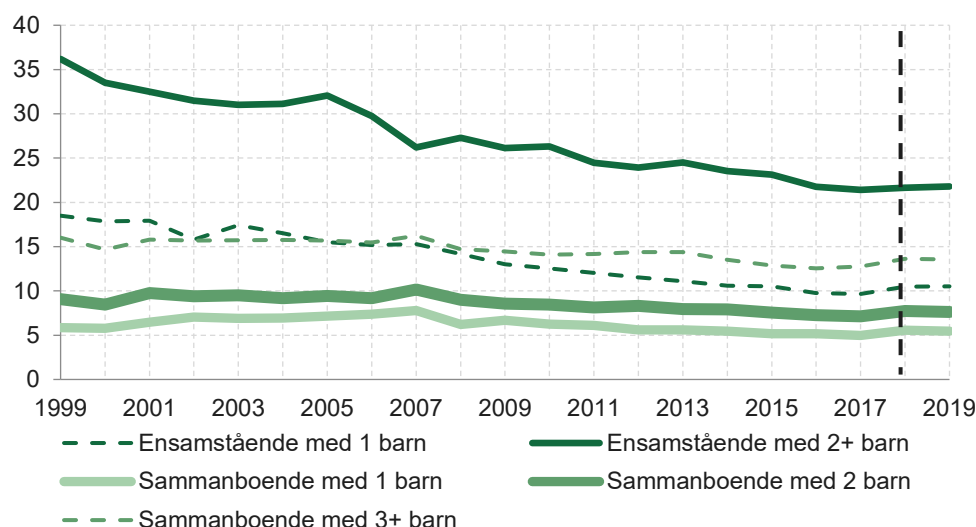
Datum

2020-09-17

Vår beteckning

001390-2020

Figur 4 Den ekonomiska familjepolitikens andel (%) av disponibel inkomst i olika hushållstyper, år 1999–2019. Personer 0–64 år

Ensamstående och hushåll med låga inkomster får mer av familjeersättningarna

Figur 5 visar hur familjepolitikens utgifter (uppdelat i kategorierna försäkring, generella bidrag och behovsprövade bidrag¹¹) fördelas mellan olika barnhushåll. Den vänstra delen av figuren visar utgifternas fördelning i samtliga barnhushåll och den högra delen av figuren visar sammansättningen av barnhushåll.

Diagrammet visar att familjepolitikens sammanlagda utgifter över lag fördelas på samma sätt som barnhushållstyperna. Den största andelen av utgifterna går till sammanboende med flera barn, vilket också är den grupp som utgör den största delen av barnhushållen.

De generella bidragen går i något högre utsträckning till hushåll bestående av sammanboende med flera barn. De behovsprövade bidragen har en annan fördelningsprofil, där 57 procent av det utbetalade beloppet går till ensamstående med barn, vilka utgör 16 procent av barnhushållen. Detta är förväntat utifrån ersättningarnas utformning. Ensamstående med barn är den grupp som har lägst disponibel inkomst (se Figur 1) och har därmed i högre utsträckning rätt till bostadsbidrag. Även underhållstödet utformning gör att det i hög utsträckning går till ensamstående med barn.

¹¹ I *generella bidrag* ingår barnbidrag och adoptionsbidrag. I *försäkring* ingår föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning, barnpension, efterlevandestöd, och pensionsrätt för barnår. I *behovsprövade bidrag* ingår bostadsbidrag, underhållsstöd och vårdbidrag.

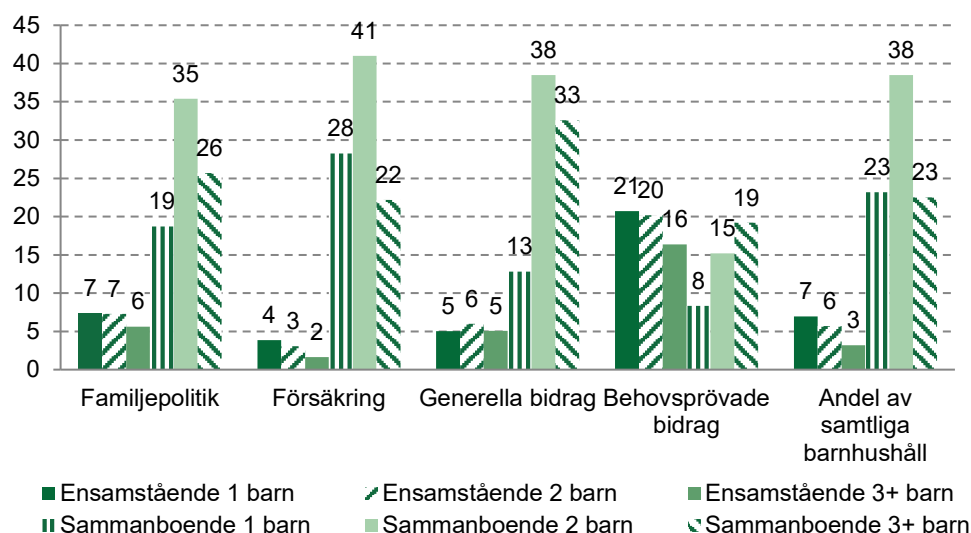
Datum

2020-09-17

Vår beteckning

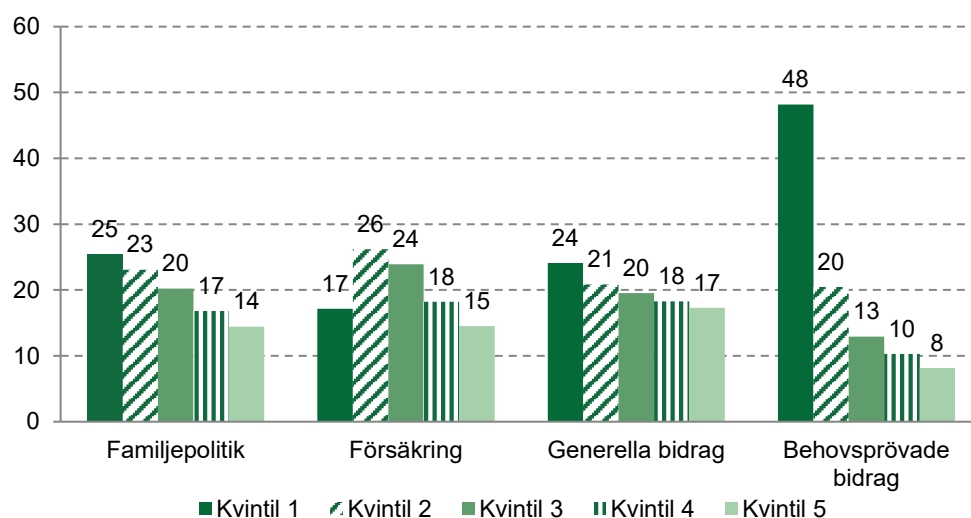
001390-2020

Figur 5 Andel (%) av familjepolitiken utbetald till olika hushållstyper år 2019, samt hushållstypernas andel av samtliga barnhushåll

När barnhushållen delas upp efter disponibel hushållsinkomst, är det tydligt att den femtedel av hushållen som har lägst inkomst, den *första kvintilen*, tar emot störst del av den ekonomiska familjepolitikens utgifter (Figur 6). Återigen är detta tydligast för behovsprövade bidrag där den första kvintilen får 48 procent av det utbetalade beloppet av behovsprövade bidrag.

Figur 6 Andel (%) av familjepolitikens utgifter, utbetald till barnhushåll i olika kvintiler av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet, år 2019

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

För försäkringsdelen får den lägsta kvintilen en lägre andel av utgifterna än den andra och tredje kvintilen. Detta kan antas bero på att föräldraförsäkringen som är den allra största delen av försäkringsdelen, till stora delar är baserad på individens sjukpenninggrundande inkomst (SGI). Detta innebär att de med högre disponibel inkomst också får en högre föräldrapenning (upp till ett tak om 10 prisbasbelopp). Föräldrapenning på grundnivå och lägstanivådagarna utbetalas även till personer utan SGI och föräldrar med mycket låg inkomst.

Datum

Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

2. Ekonomiskt utsatta barnhushåll

Ett av målen med den ekonomiska familjepolitiken att bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer. Vad en god ekonomisk levnadsstandard är och vad som utgör ett bidrag av tillräcklig storlek beskrivs inte i målformuleringarna. I det här fördjupningskapitlet undersöker vi därför om familjepolitiken bidrar till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer, genom att kartlägga den ekonomiska situationen för barnhushåll med de lägsta inkomsterna, det vill säga, hushåll som befinner sig i ekonomisk utsatthet.

Hur ekonomisk utsatthet ska definieras och vad det betyder i dagens samhälle är dock en omdebatterad fråga. Den diskussionen handlar i första hand om huruvida fattigdom ska ses som något absolut eller som något relativt. Därför presenterar vi först mycket kortfattat några av de metoder som vanligtvis används för att mäta fattigdom respektive ekonomisk utsatthet. Sedan presenterar vi hur stor andel av barnhushållen som räknas som ekonomiskt utsatta enligt ett antal mått och hur utvecklingen har sett ut över tid. Slutligen presenteras i vilken grad den ekonomiska familjepolitikens ersättningar minskar den ekonomiska utsattheten i barnhushållen.

Sammanfattande iakttagelser

Resultaten visar att familjeersättningarna har stor betydelse för att minska förekomsten av ekonomisk utsatthet i barnhushållen, men att det, trots detta, finns en inte försumbar grupp barnhushåll vars ekonomiska levnadsstandard är ansträngd. Hur vanligt det är att leva i ekonomisk utsatthet är i hög grad beroende av vilket mått som används.

Sett till samtliga barnhushåll ökar andelen hushåll med relativt låg ekonomisk standard svagt sedan år 2014, medan andelen minskar svagt inom gruppen hushåll utan barn. Detta kan tolkas som att skillnaderna i de ekonomiska villkoren ökar något mellan hushåll med och utan barn. Relativt låg ekonomisk standard ökar mest bland barnhushåll med ensamstående män. Men utvecklingen under de senaste åren pekar också på oförändrad eller svagt minskande ekonomisk utsatthet inom flera grupper av barnhushåll. Minskningen sker framförallt i grupper som har en hög andel ekonomiskt utsatta, bland sammanboende utrikesfödda med barn och ensamstående kvinnor med barn, särskilt bland ensamstående utrikesfödda kvinnor.

Om man istället mäter låg inkomststandard, som anger att hushållets inkomster är lägre än dess basala utgifter, så beräknades 8 procent av barnhushållen vara i denna situation under år 2019. Bland ensamstående med barn är andelen 18 procent. Dessa siffror kan jämföras med att 6 procent av hushåll utan barn hade låg inkomststandard samma år.

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Hur mäter man fattigdom och ekonomisk utsatthet?

När man talar om fattigdom globalt ligger ofta fokus på extrema och akuta fattigdomstillstånd som hunger, dåliga bostäder och dålig hälsa. Att vara fattig innebär att inte ha råd med det allra nödvändigaste som mat, kläder och boende¹². I Sverige fyller dock sådana mått en begränsad funktion eftersom i princip alla har inkomster som överstiger den globala fattigdomsgränsen.

I grunden handlar frågan om vad som menas med utsatthet och fattigdom, vilket har betydelse för vilka åtgärder som bedöms lämpliga för att bekämpa dessa tillstånd (Alm et al. 2010).

Absolut fattigdom definieras utifrån en fattigdomsgräns som utgörs av en lägsta godtagbar levnadsnivå. En vanlig definition är att sätta ihop en varukorg med produkter som anses vara nödvändiga för en acceptabel levnadsstandard, och hushåll som inte har råd att konsumera dessa varor betraktas som fattiga. I Sverige används ibland gränsen för att beviljas ekonomiskt bistånd. Även detta fattigdomsmått är på sätt och vis relativt, eftersom det är beroende på hur man ser på vad som är en skälig levnadsnivå. Samtidigt är det stabilt över tid.

Relativ fattigdom definieras utifrån levnadsnivån i det omgivande samhället. Hushållets inkomster jämförs alltså med andra hushålls inkomster. Det är därför möjligt att alla fysiska behov är uppfyllda men att familjen ändå lever i (relativ) fattigdom i jämförelse med andra hushåll och att familjemedlemmarna på grund av detta kanske inte kan delta fullt ut i samma sammanhang som de som inte befinner sig i relativ fattigdom. En vanlig illustration är att äga en bil, vilket kan anses vara en lyx i vissa länder, men i ett samhälle där nästan alla familjer har en bil (och där kollektivtrafiken är dåligt utbyggd) kan det vara en förutsättning för att kunna konkurrera om arbetstillfällen och delta i sociala aktiviteter (Iceland 2005).

Mått på ekonomisk utsatthet som används i den här rapporten

Eftersom ekonomisk utsatthet är så svårt att definiera på ett enhetligt sätt är det vanligt att låta olika mått komplettera varandra när man analyserar förekomst och utveckling av ekonomisk utsatthet. Det gör vi även i den här rapporten. De kriterier vi använder för att mäta och fastställa ekonomisk utsatthet är:

- *Relativ låg ekonomisk standard:* Måttet innebär att den disponibla hushållsinkomsten för ett hushåll är lägre än 60 procent av medianen för den

---

¹² Ett exempel på den här typen av absoluta fattigdomsmått finns i FN:s mål om att avskaffa den extrema fattigdomen, där personer med en inkomst lägre än 1,90 dollar per dag definieras som fattiga. <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/poverty/>

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

disponibla hushållsinkomsten i *hela* befolkningen.¹³ Relativ låg ekonomisk standard är konstruerat så att en generell inkomstökning för alla i samhället inte nödvändigtvis minskar antalet fattiga. För att fattigdomen ska minska krävs att de med låga inkomster får en större inkomstökning än dem som befinner sig ovanför fattigdomsgränsen, vilket innebär att det är en god indikator på inkomstjämligheten.

- *Fast låg ekonomisk standard:* Vi kompletterar det relativa måttet med vad som kallas fast låg ekonomisk standard. Detta mått utgår från medianen för disponibel hushållsinkomst under ett referensår som sedan räknas upp med konsumentprisindex. Detta innebär att gränsen för fast låg ekonomisk standard hålls fast till 60 procent av referensårets medianinkomst, men justerat för prisutvecklingen. I den här rapporten är referensåret 2014, och gränsen behålls fast under fem år.
- *Förekomst av försörjningsstöd:* En ofta använd mer absolut indikator på ekonomisk utsatthet är mottagande av ekonomiskt bistånd. Ekonomiskt bistånd består av två delar: *försörjningsstöd* och *bistånd till livsföringen i övrigt*. Försörjningsstödet ska tillgodose hushållens mer regelbundna utgifter. Bistånd till livsföringen i övrigt ska tillgodose kostnader för behov som kan uppstå då och då, exempelvis kostnader för tandvård, glasögon, sjukvård och medicin. I den här rapporten redovisar vi även andelen individer där någon i bostadshushållet har mottagit försörjningsstöd under året, detta eftersom mottagande av bistånd till livsföringen i övrigt inte simuleras i FASIT-modellen.

Mottagande av försörjningsstöd som mått avspeglar rådande samhällssyn, det vill säga vad som räknas som en ekonomiskt utsatt situation vid varje given tidpunkt (Ds 2004:41). Att ha försörjningsstöd är dock inte synonymt med fattigdom. Individer och hushåll som får försörjningsstöd ska inte betraktas som fattiga eftersom bistånd ges för att familjerna ska kunna ha en skälig levnadsnivå. Ett problem med måttet är att politiska beslut har en direkt inverkan på de definierade fattigdomsnivåerna – om politiker gör det svårare att få försörjningsstöd minskar förekomsten av ekonomisk utsatthet. Ytterligare problem är att långt ifrån alla som kan ha rätt till försörjningsstöd söker det. Och dessa kan därmed vara mer ekonomiskt utsatta än de som får försörjningsstöd.

---

¹³ Detta är även det mått som används inom EU under benämningen ”at risk of poverty”.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:At-risk-of-poverty_rate

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

- *Låg inkomststandard:* Ett annat absolut mått på ekonomisk utsatthet är låg inkomststandard, som konstruerats av SCB. Utgångspunkten är riksnormen för försörjningsstöd¹⁴. Utöver riksnormen innefattar måttet även skattade kostnader för bland annat boende, el, hemförsäkring, barnomsorg och lokala resor. Hushåll med låg inkomststandard har en inkomst som är lägre än vad som krävs för att täcka dessa basala utgifter. Måttet kan ses som ett sätt att skatta vilka hushåll som har så låga inkomster att de skulle kunna vara aktuella för försörjningsstöd om de ansökte. Eftersom nivån på försörjningsstödet ska garantera en skälig levnadsnivå är det rimligt att betrakta personer med disponibla inkomster under gränsen för försörjningsstöd som ekonomiskt utsatta.

När måtten ovan presenteras är utgångspunkten så gott som alltid situationen under ett visst kalenderår. Det finns dock mycket som tyder på att hushåll som lever i ekonomisk utsatthet under flera år i följd är mer utsatta än hushåll som har låga inkomster under en kortare period (Socialstyrelsen 2013). För att få en bild av detta kommer vi även att presentera förekomsten av relativ låg ekonomisk standard under flera år i följd.¹⁵

Ytterligare ett sätt att illustrera familjepolitikens måluppfyllnad är att beräkna hur förekomsten av ekonomisk utsatthet skulle se ut om familjepolitikens ersättningar togs bort. Detta görs genom att beräkna förekomsten av relativ låg ekonomisk standard efter att familjepolitikens ersättningar subtraherats från hushållets disponibla inkomst, under ett antagande att personers beteende inte påverkas av detta¹⁶ (exempelvis antas att de vuxna i hushållet inte börjar arbeta mer för att kompensera för de förlorade ersättningarna).

---

¹⁴ Tillsammans med skäliga kostnader för vissa andra behov avgör riksnormen nivån på försörjningsstödet. Beloppen bestäms av regeringen inför varje nytt kalenderår och gäller som miniminivå för de behov som riksnormen ska täcka. I riksnormen ingår kostnader för livsmedel, kläder, hygienartiklar, förbrukningsvaror, dagstidning, telefon, fritid och lek, samt barn- och ungdomsförsäkring.

¹⁵ För att kunna följa individer över flera år används här material från Longitudinell integrations databas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA), som endast innehåller information om vuxna personer. Data från LISA kan inte redovisas som framskrivningar i simuleringsverket FASIT och därför presenteras resultaten endast fram till 2018.

¹⁶ Gränsen för relativ låg ekonomisk standard behålls dessutom konstant i beräkningen. Ett alternativ vore att beräkna en ny gräns för relativ låg ekonomisk standard där den ekonomiska familjepolitikens transfereringar inte ingår. Vid en sådan jämförelse skulle skillnaden mellan andelen med relativ låg ekonomisk standard med och utan ekonomisk familjepolitik vara mindre eftersom utgångspunkten i jämförelsen skulle baseras på två olika medianer av disponibel hushållshållsinkomst.

Datum

Vår beteckning

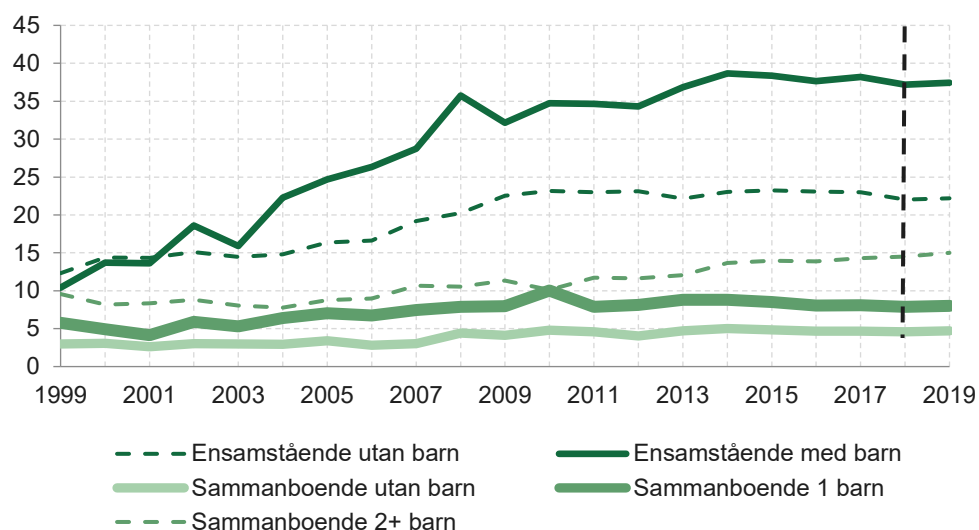
2020-09-17

001390-2020

Förekomsten av relativ låg ekonomisk standard är oförändrad eller minskar i flera grupper av barnhushåll

Efter att ha ökat kraftigt under början av 2000-talet, särskilt bland ensamstående med och utan barn, har förekomsten av relativ låg ekonomisk standard haft en mer stabil utveckling de senaste fem åren. Förutom en ökning bland sammanboende med 2 eller fler barn är förekomsten av relativ låg ekonomisk standard även oförändrade under åren 2018 och 2019 (Figur 7). Förekomsten av relativ låg ekonomisk standard är fortfarande betydligt högre bland ensamstående med barn än bland övriga hushållstyper.

Figur 7 Andel (%) med relativ låg ekonomisk standard i olika hushållstyper, 1999–2019. Personer 0–64 år

För ensamstående med barn är dock bilden olika beroende på om föräldern är en man eller kvinna (Tabell 3). Ensamstående kvinnor med barn har nästan dubbelt så hög förekomst av relativ låg ekonomisk standard som ensamstående män med barn, bland ensamstående kvinnor med flera barn är förekomsten av relativ låg ekonomisk standard över 50 procent och har legat på denna nivå sedan år 2014 (ej i figur). Sedan år 2014 ökar dock förekomsten av relativ låg ekonomisk standard för ensamstående män med barn, medan den minskar bland ensamstående kvinnor med barn.

Sett till samtliga barnhushåll ökar förekomsten av relativ låg ekonomisk standard svagt sedan år 2014, och minskar svagt för hushåll utan barn. Denna ökning tycks drivas av en ökning av andelen med relativ låg ekonomisk standard bland sammanboende med flera barn. Sammantaget kan det tolkas som att skillnaderna i de ekonomiska villkoren ökar något mellan hushåll med och utan barn (Tabell 3).

Datum

Vår beteckning

2020-09-17

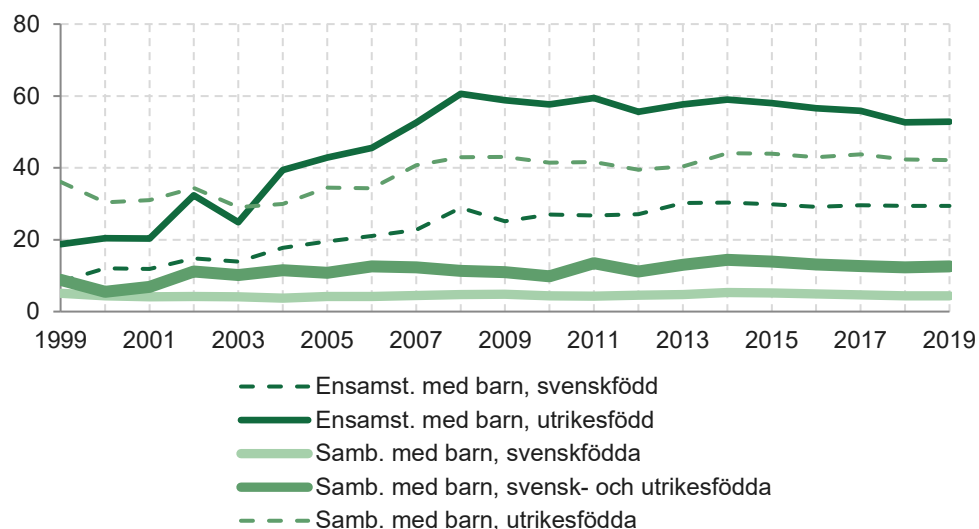
001390-2020

Tabell 3 Andel med relativ låg ekonomisk standard i olika hushållstyper mellan åren 2014 och 2019, samt förändring i procentenheter. Personer 0–64 år

	Andel (%) med relativ låg ekonomisk standard 2019	Förändring (procentenheter) 2014–2019
Ensamstående utan barn	22,2	-0,8
Varav kvinnor	22,3	-0,6
Varav män	22,1	-1,0
Ensamstående med barn	37,4	-1,2
Varav kvinnor	43,0	-1,4
Varav män	22,8	1,2
Sammanboende utan barn	4,7	-0,3
Sammanboende 1 barn	8,0	-0,8
Sammanboende 2+ barn	15,0	1,3
Samtliga i barnhushåll	16,9	0,6
Samtliga i hushåll utan barn	12,8	-0,3

Trots den övergripande bilden som visar en ökande förekomst av relativ låg ekonomisk standard i barnhushåll är det stora skillnader om hushållen delas upp utifrån om de vuxna är inrikes- eller utrikesfödda (Figur 8). I synnerhet bland hushåll med utrikesfödda vuxna är andelen som har relativ låg ekonomisk standard hög. Bland ensamstående utrikesfödda föräldrar har förekomsten av relativ låg ekonomisk standard minskat de senaste fem åren, men det är fortfarande över hälften som definieras ha relativ låg ekonomisk standard.

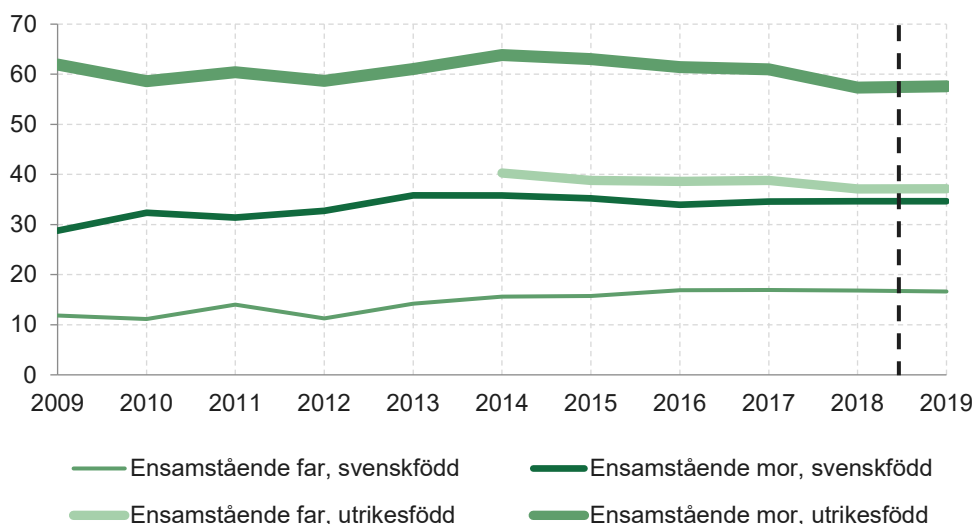
Figur 8 Andel (%) med relativ låg ekonomisk standard i olika hushållstyper med inrikes- och utrikesfödda vuxna åren 1999–2019. Personer 0–64 år

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Även könsskillnaderna är stora, särskilt om man i jämförelsen också tittar på skillnader mellan utrikesfödda och svenskfödda. Bland ensamstående utrikesfödda kvinnor med barn har 58 procent relativt låg ekonomisk standard år 2019, medan motsvarande bland ensamstående svenskfödda män med barn är 17 procent (Figur 9). Sedan år 2014 har dock förekomsten av relativt låg ekonomisk standard minskat svagt bland ensamstående utrikesfödda föräldrar.

Figur 9 Andel (%) med relativt låg ekonomisk standard i olika typer av hushåll med svensk- och utrikesfödda ensamstående föräldrar, 2008–2019. Personer 0–64 år

Sammantaget är bilden av utvecklingen de senaste fem åren komplex. En minskning av förekomsten av relativt låg ekonomisk standard i flertalet grupper av barnhushåll, men en svag ökning bland barnhushållen i stort. Hur går detta ihop? En förklaring är att det skett en omfördelning av hushållsgruppernas storlek under den senaste femårsperioden. Till exempel har antalet hushåll som definieras som sammanboende utrikesfödda med barn ökat i antal mellan åren 2014 och 2019, både i absoluta tal och relativt andra hushållstyper. Denna grupp hushåll har en hög förekomst av relativt låg ekonomisk standard och trots att det skett en minskning även inom denna grupp sedan år 2014, så bidrar deras ökade antal till att driva upp förekomsten av relativt låg ekonomisk standard bland barnhushållen i stort.

Mer än var tionde ensamstående flerbarnsförälder har haft relativt låg ekonomisk standard under fem år i rad

Att ha relativt låg ekonomisk standard innebär förstås en än mer utsatt situation om den varar under flera år och Figur 10 visar att detta är betydligt vanligare bland

Datum

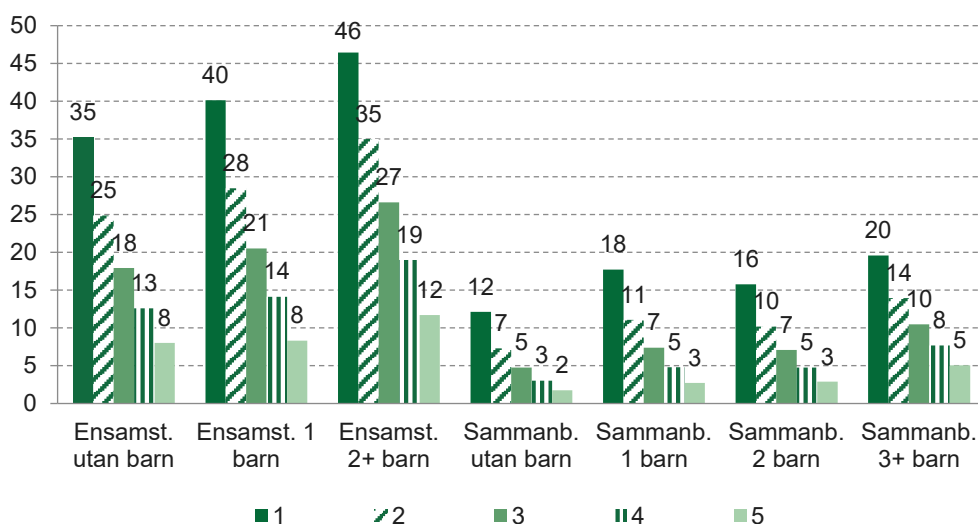
Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

ensamstående barnhushåll än bland andra hushållstyper.¹⁷ Bland ensamstående flerbarnsföräldrar har 27 procent haft relativt låg ekonomisk standard minst tre av de fem åren mellan 2014 och 2018 och 12 procent under samtliga undersökningsår. Motsvarande bland sammanboende utan barn är 5 procent för minst tre år och 2 procent för samtliga år.

Figur 10 Andel (%) personer 20–64 år med relativt låg ekonomisk standard under 1–5 år under perioden 2014–2018. Redovisat efter hushållstyp år 2014

När hushåll med ensamstående föräldrar delas upp avseende de vuxnas bakgrund visar resultaten att långvarig ekonomisk utsatthet är vanligare bland hushåll med föräldrar med utländsk bakgrund (Figur 11). Bland ensamstående mammor med utländsk bakgrund¹⁸ har 42 procent haft relativt låg ekonomisk standard under minst tre av de fem åren och drygt en femtedel har haft det under samtliga undersökningsår.

¹⁷ När dessa resultat tolkas är det viktigt att ha i åtanke att detta inte speglar hur långa episoderna av relativt låg ekonomisk standard är. En del av de hushåll som har relativt låg ekonomisk standard ett år kan fortsätta ha låg ekonomisk standard efter år 2018 och således övergå till gruppen med flera år av låg ekonomisk standard varefter nya mätårsår läggs till, eller ha en lång period av ekonomisk utsatthet bakom sig som omfattar andra år än just åren 2014–2018.

¹⁸ I dessa figurer är uppdelningen över härkomst något annorlunda än för övriga resultat. Här anges utländsk bakgrund, vilket definieras som att en individ antingen själv är utrikesfödd eller båda individens föräldrar är utrikesfödda. Dessa resultat baseras på SCBs databas Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA).

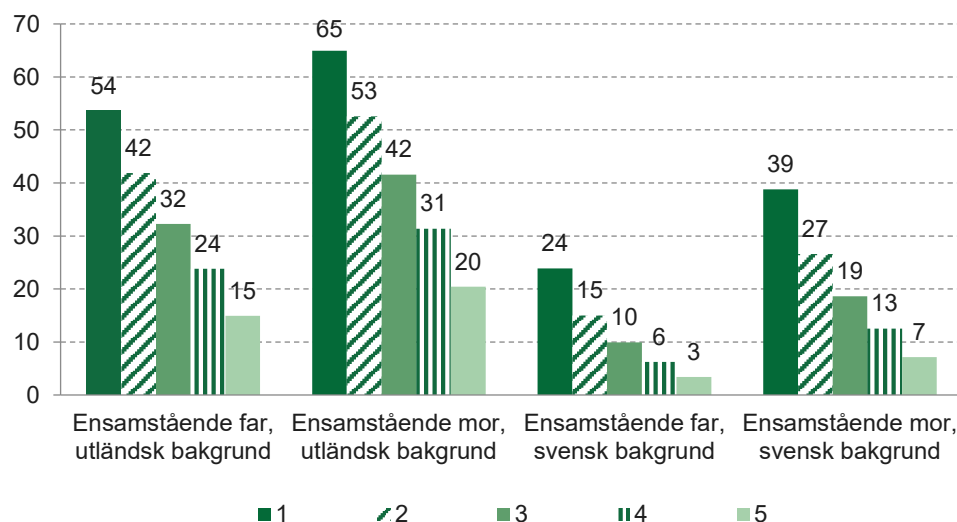
Datum

Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

Figur 11 Andel (%) personer 20–64 år med relativ låg ekonomisk standard under 1–5 år under perioden 2014–2018. Redovisat efter hushållstyp år 2014. Ensamstående föräldrar med svensk och utländsk bakgrund

Familjeersättningarna bidrar till att minska förekomsten av relativ låg ekonomisk standard. Figur 12 visar de familjepolitiska ersättningarnas betydelse för att minska förekomsten av ekonomisk utsatthet i olika hushållstyper. Utgångspunkten är förekomsten av relativ låg ekonomisk standard, vilket 17 procent av barnhushållen beräknas ha 2018. Men om man räknar bort familjepolitikens ersättningar så skulle denna andel stiga till 26 procent. Utan familjepolitikens ersättningar skulle förekomsten av relativ låg ekonomisk standard öka bland ensamstående med flera barn från 37 procent till 55 procent, för hushåll med två barn och från 62 procent till 81 procent för hushåll med tre eller flera barn. De behovsprövade bidragen har störst betydelse för att förebygga ekonomisk utsatthet bland ensamstående. Bland sammanboende med tre eller flera barn är det istället de generella bidragen som har störst betydelse. Denna bild bekräftar resultaten i Figur 3 där det framgår att dessa ersättningar utgör stora andelar av dessa hushållstypers disponibla inkomster.

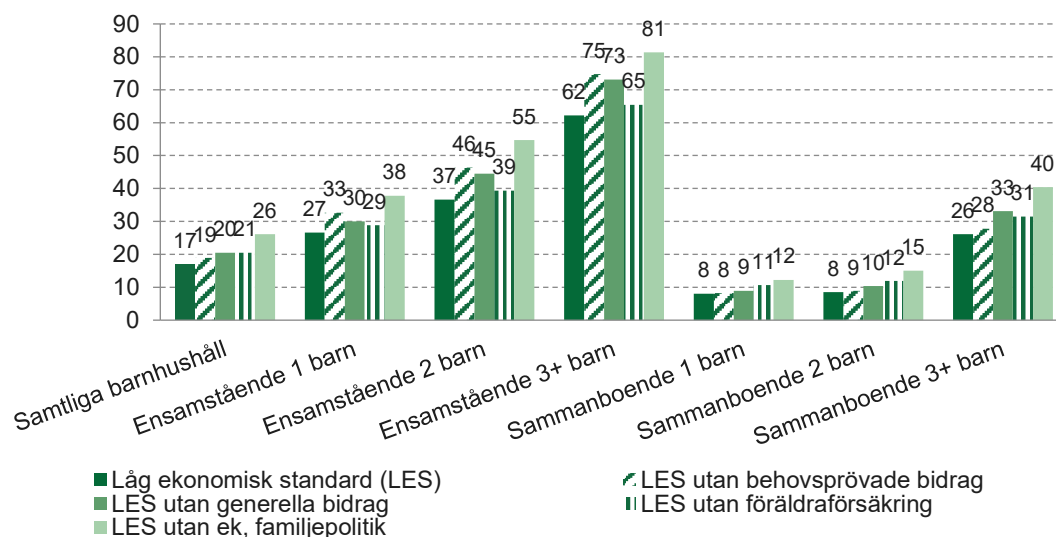
Datum

Vår beteckning

2020-09-17

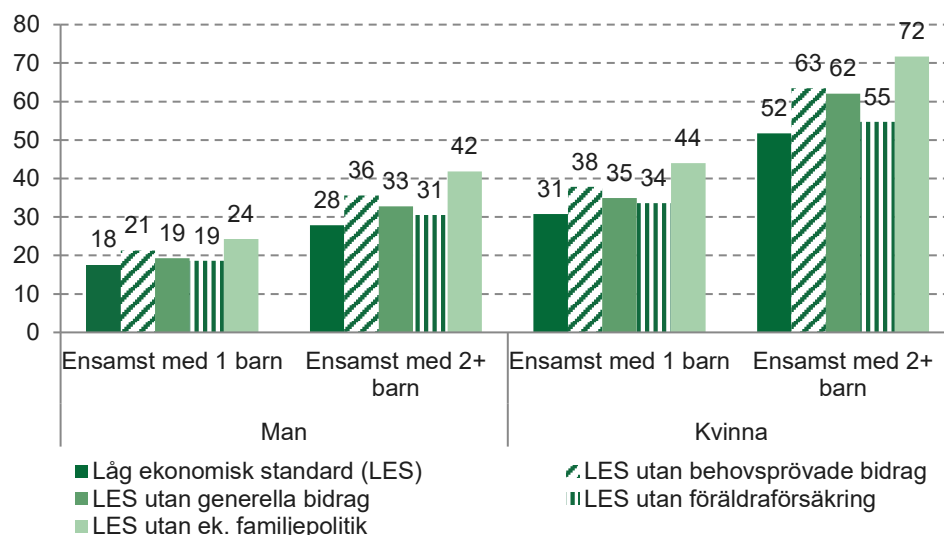
001390-2020

Figur 12 Andel (%) med relativ låg ekonomisk standard år 2019 när den ekonomiska familjepolitiken räknas bort från hushållets disponibla inkomst. Personer 0–64 år

Bilden av familjepolitikens betydelse för ensamstående föräldrar drivs i hög grad av situationen för ensamstående kvinnor med barn, eftersom dessa utgör majoriteten av gruppen. Om ensamstående delas upp på kön visar resultaten att andelen med relativ låg ekonomisk standard skulle öka från 52 till 72 procent bland ensamstående kvinnor med flera barn, om familjeersättningarna räknas bort från inkomsten (Figur 13) Motsvarande för ensamstående män med flera barn är en ökning från 28 till 42 procent.

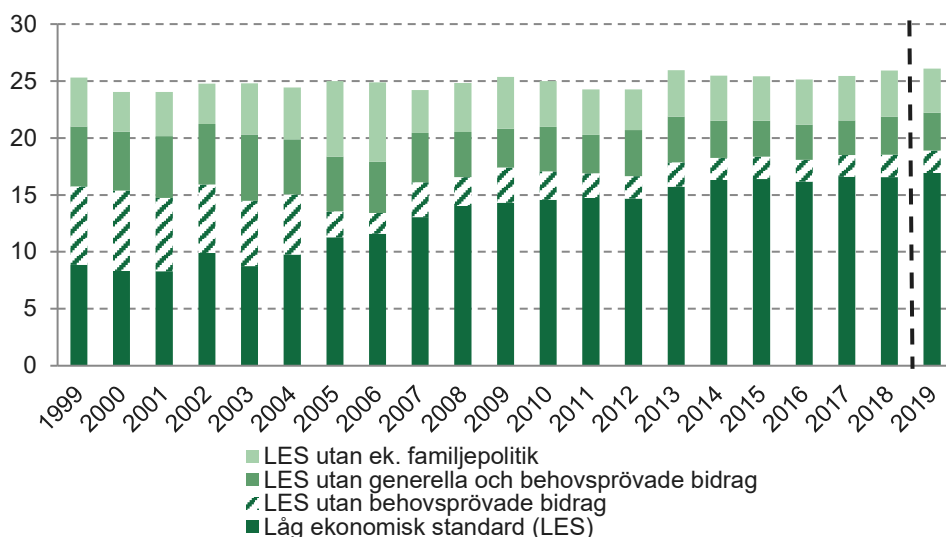
Figur 13 Andel (%) med relativ låg ekonomisk standard 2019 om den ekonomiska familjepolitiken räknas bort från hushållets disponibla inkomst. Hushåll med ensamstående föräldrar. Personer 0–64 år

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Bilden av familjeersättningarnas förmåga att minska förekomsten av relativ låg ekonomisk standard blir dock en annan när man tittar på utvecklingen över tid (Figur 14). Om man jämför med år 1999, ser man att familjeersättningarna bidrog till att sänka förekomsten av relativ låg ekonomisk standard från 25 till 9 procent. Under början av 2000-talet har sedan familjeersättningarnas förmåga att förebygga ekonomisk utsatthet minskat kraftigt, i takt med att dess andel av hushållens disponibla inkomster har minskat och förekomsten av relativ låg ekonomisk standard har ökat. Den senaste femårsperioden är dock utvecklingen i princip oförändrad.

Figur 14 Andel (%) med relativ låg ekonomisk standard om den ekonomiska familjepolitiken räknas bort, perioden 1999–2019. Personer 0–64 år

Förekomsten av fast låg ekonomisk standard minskar

När vi istället studerar förekomsten av fast låg ekonomisk standard är bilden både lik och olik den för relativ låg ekonomisk standard. Förekomsten av fast låg ekonomisk standard är högst bland ensamstående med barn och lägst bland sammanboende utan barn, vilket stämmer överens med resultaten gällande relativ låg ekonomisk standard.

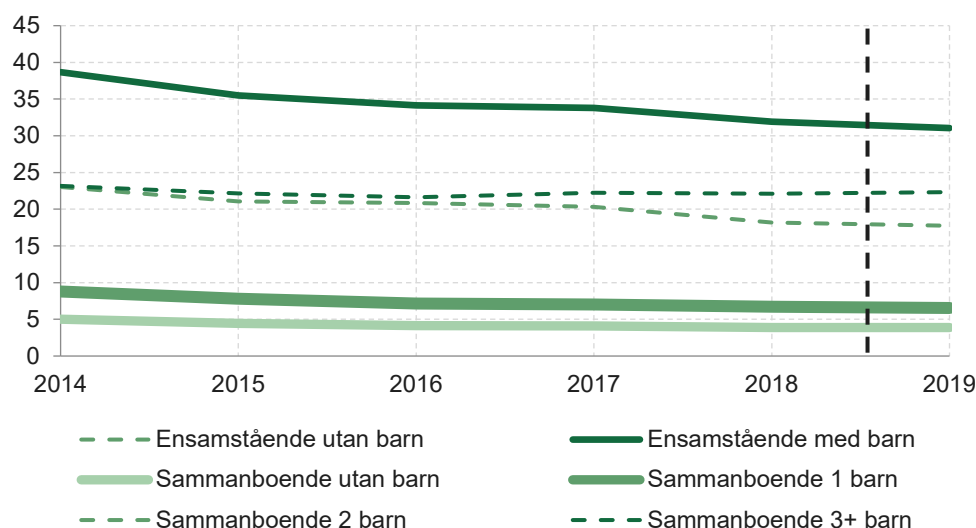
Däremot ser utvecklingen över tid något annorlunda ut. Förekomsten av fast låg ekonomisk standard har minskat mer tydligt mellan åren 2014 och 2019 än förekomsten av relativ låg ekonomisk standard, framförallt bland ensamstående med barn där 39 procent hade fast låg ekonomisk standard år 2014 (vilket ju var det samma som detta års förekomst av relativ låg ekonomisk standard), vilket har sjunkit till 31 procent år 2019 (Figur 15).

Generellt minskar förekomsten av fast låg ekonomisk standard mest i de grupper där förekomsten är som högst, till exempel minskar andelen bland ensamstående med 3 eller flera barn från 64 till 54 procent mellan åren 2014 och 2019 (ej i figur).

Datum 2020-09-17
Vår beteckning 001390-2020

En av förklaringarna till att förekomsten av fast låg ekonomisk standard minskar samtidigt som att förekomsten av relativ låg ekonomisk standard är mer stabil är att inkomstutvecklingen, som varit starkare än prisutvecklingen, bidragit till att höja gränsen för relativ låg ekonomisk standard mer än gränsen för fast låg ekonomisk standard (som följer prisutvecklingen).

Figur 15 Andel (%) med fast låg ekonomisk standard i olika hushållstyper perioden 2014–2019. Personer 0–64 år

Minskning av andel barnhushåll som mottagit försörjningsstöd sedan 2014, särskilt bland ensamstående kvinnor med barn

Att motta försörjningsstöd är en indikator på att hushållets ekonomiska standard har bedömts som låg i absoluta termer.

Tabell 4 visar att 6,3 procent av barnhushållen hade mottagit försörjningsstöd år 2019. Denna andel är betydligt högre bland ensamstående, framförallt ensamstående kvinnor med barn, där 15,7 procent hade mottagit försörjningsstöd under året.

Datum
2020-09-17

Vår beteckning
001390-2020

Tabell 4   **Andel (%) där någon hushållsmedlem mottagit försörjningsstöd under åren 2014 och 2019, samt förändring i procentenheter. Individer 0-64 år**

	Andel i hushåll som mottagit försörjningsstöd 2014	Andel i hushåll som mottagit försörjningsstöd 2019	Förändring 2014–2019 i procentenheter
Ensamstående utan barn	7,7	7,1	-0,6
Varav kvinnor	7,2	6,3	-0,9
Varav män	8,1	7,7	-0,4
Ensamstående med barn	16,5	14,3	-2,2
Varav kvinnor	18,1	15,7	-2,4
Varav män	11,8	10,8	-1,1
Sammanboende utan barn	3,2	2,5	-0,7
Sammanboende 1 barn	4,4	3,4	-1,0
Sammanboende 2+ barn	5,1	5,4	0,2
Samtliga i barnhushåll	6,7	6,3	-0,4
Samtliga i hushåll utan barn	5,2	4,6	-0,6

Om man även delar upp hushållen efter om de vuxna är svensk- eller utrikesfödda, framgår att andelen med försörjningsstöd är högst bland utrikesfödda ensamstående kvinnor och män med barn, där 29,5 respektive 25,7 procent av hushållen har mottagit försörjningsstöd under 2019 (Tabell 5). I samtliga de hushållstyper av barnhushåll som redovisas har dock förekomsten av försörjningsstöd minskat sedan år 2014. Störst i procentenheter är minskningen bland ensamstående utrikesfödda kvinnor med barn, som minskat från 35,0 till 29,5 procent under femårsperioden.

Datum
2020-09-17

Vår beteckning
001390-2020

Tabell 5 Andelen individer i hushåll där någon hushållsmedlem mottagit försörjningsstöd åren 2014 och 2019, samt utveckling i procentenheter. Hushåll med svensk- och utrikesfödda vuxna. Individer 0–64 år

	Andel i hushåll som mottagit försörjningsstöd 2014	Andel i hushåll som mottagit försörjningsstöd 2019	Förändring 2014–2019 i procentenheter
Ensamstående med barn, svenskfödd	9,1	6,3	-2,8
Varav kvinnor	10,1	7,5	-2,6
Varav män	6,5	3,7	-2,8
Ensamstående med barn, utrikesfödd	33,3	28,6	-4,7
Varav kvinnor	35,0	29,5	-5,5
Varav män	26,6	25,7	-0,9
Sammanboende med barn, svenskfödda	1,4	0,8	-0,7
Sammanboende med barn, svensk- och utrikesfödda	6,2	4,5	-1,7
Sammanboende med barn, utrikesfödda	20,7	18,5	-2,2

Nästan var femte ensamstående med barn har låg inkomststandard

Låg inkomststandard kan ses om ett absolut mått på ekonomisk utsatthet som inte är lika beroende av sökbeteende som förekomst av försörjningsstöd. Ett hushåll har låg inkomststandard om hushållets disponibla inkomst är mindre än dess beräknade baskonsumtion. Det kan ses som en indikator på hur stor andel av olika grupper som har så låg inkomst att de skulle kunna ha rätt till försörjningsstöd om de sökte.

Mönstret i resultaten följer tidigare redovisade mått på ekonomisk utsatthet (Figur 16). Resultaten visar att totalt 8 procent av barnhushållen har låg inkomststandard. Andelen är högst bland ensamstående med barn, 18 procent av dessa hushåll beräknas ha låg inkomststandard. Motsvarande bland sammanboende utan barn är 2 procent. Andelen ökar ju fler barn som finns i hushållet, bland ensamstående med 3 eller flera barn hade 33 procent låg inkomststandard år 2019 (ej i figur). Det finns även skillnader mellan ensamstående med avseende på kön och födelseland, där 32 procent av ensamstående utrikesfödda kvinnor med barn har låg inkomststandard, vilket kan jämföras med 7 procent bland ensamstående svenskfödda män med barn (ej i figur).

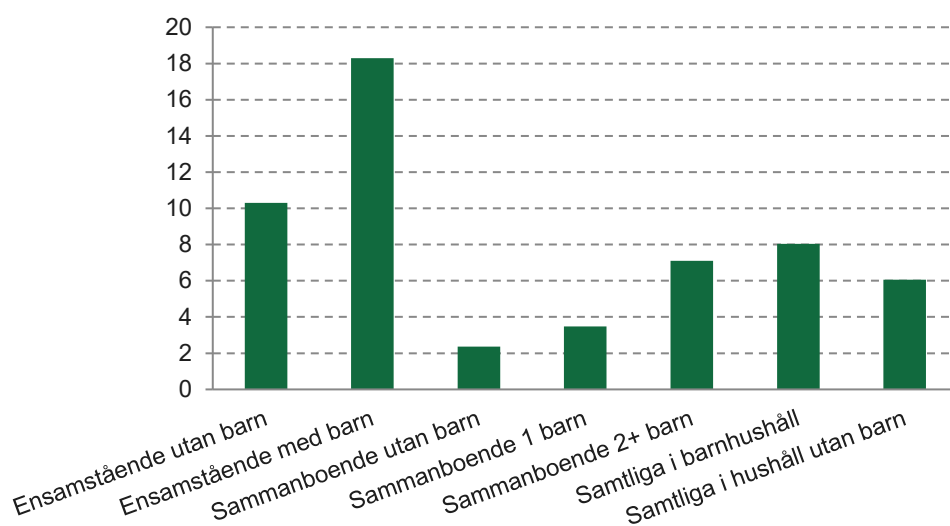
Datum

Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

Figur 16   **Andel (%) med låg inkomststandard år 2019, i olika hushållstyper.
Personer 0–64 år**

Vilka aspekter av ekonomisk utsatthet fångar de olika måtten?

Av resultaten ovan kan man dra slutsatsen att förekomsten av ekonomisk utsatthet i populationen i allmänhet och bland barnhushållen i synnerhet är olika stor beroende på vilket mått som används. Måtten fångar olika aspekter av ekonomisk utsatthet och alla mått har sina svagheter¹⁹. Relativ låg ekonomisk standard fångar framförallt relativ utsatthet, att inte ha de ekonomiska resurser som andra i befolkningen har, medan förekomst av försörjningsstöd begränsas av att det påverkas av politiska beslut och av huruvida individer faktiskt ansöker om stödet.

Men genomgående för samtliga mått är att ”rangordningen” mellan olika grupper av hushåll är densamma. Ekonomisk utsatthet är vanligare i barnhushåll, i hushåll med många barn, med ensamstående föräldrar och bland utrikesfödda. Skillnaden är stor beroende på mått, 27 procent av hushåll med ensamstående med 3 eller flera barn har mottagit försörjningsstöd under år 2019, medan hela 62 procent i samma grupp räknas ha relativ låg ekonomisk standard (Figur 17).

¹⁹ Samtliga mått utgår från den registrerade disponibla hushållsinkomsten, vilket innebär löneinkomsten inte justeras ned för individer med löneutmätning. Detta är en grupp som kan leva på inkomster i paritet med försörjningsstöd.

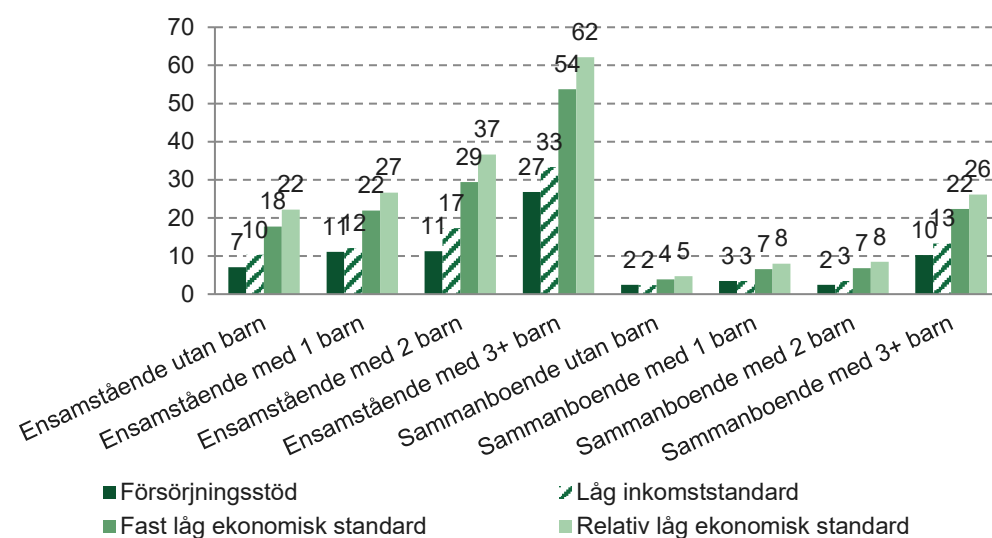
Datum

Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

Figur 17 Andel (%) i ekonomisk utsatthet år 2019. Uppdelat på hushållstyper och mått på ekonomisk utsatthet. Personer 0–64 år

Utvecklingen under de senaste åren pekar enligt flera mått på oförändrad eller svagt minskande ekonomisk utsatthet i flera grupper av barnhushåll. Samtidigt ökar andelen barnhushåll med relativ låg ekonomisk standard svagt de senaste fem åren, och andelen som mottagit försörjningsstöd är oförändrad. Som nämnts ovan är en förklaring till detta att det har skett förändringar i befolkningsstrukturen de senaste fem åren som gör att vissa hushållstyper blivit vanligare och andra mindre vanliga. Hushåll med ensamstående och sammanboende utrikesfödda vuxna har ökat i antal. Dessa grupper av hushåll har en hög förekomst av ekonomisk utsatthet, vilket bidrar till att driva upp förekomsten av ekonomisk utsatthet bland barnhushållen i stort.

Andelen hushåll med relativ låg ekonomisk standard, med fast låg ekonomisk standard och andelen som mottagit försörjningsstöd minskar dock bland just sammanboende utrikesfödda med barn och bland ensamstående kvinnor med barn, särskilt bland ensamstående utrikesfödda kvinnor, vilket sammantaget måste ses som en förbättrad utveckling för dessa grupper.

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

3. Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till att minska de ekonomiska skillnaderna mellan hushåll med och utan barn

I kapitel 1 presenterades resultat som visade att det finns stora inkomstskillnader mellan hushåll med och utan barn. Den ekonomiska familjepolitikens andra mål är att bidra till att minska dessa skillnader.

I det här kapitlet undersöker vi därför familjepolitikens omfördelande effekter, det vill säga hur ersättningarna bidrar till att minska inkomstskillnaderna i samhället i stort. Detta gör vi genom att redovisa i vilken grad transfereringar från den ekonomiska familjepolitiken påverkar fördelningen av den disponibla inkomsten i hela befolkningen, mätt som Gini-koefficienten²⁰. Eftersom hushåll med barn generellt har lägre inkomster än hushåll utan barn kan detta ses som en indikator på i vilken grad familjepolitiken når målet om att bidra till minskade skillnader mellan hushåll med och utan barn.

Utöver detta visar vi hur de familjepolitiska ersättningarna bidrar till att jämna ut skillnader i medianen för den disponibla hushållsinkomsten för hushåll med och utan barn. I det fallet har vi beräknat vad medianen för den disponibla hushållsinkomsten skulle vara om de familjepolitiska transfereringarna räknas bort.

Sammanfattande iakttagelser

Resultaten visar att de familjepolitiska transfereringarna bidrar till att sänka Gini-koefficienten med knappt 3 procent. Familjeersättningarna bidrar till att jämna ut skillnaderna i medianinkomst mellan hushåll med och utan barn. Detta är särskilt tydligt i låginkomsthushåll.

Den ekonomiska familjepolitikens omfördelande effekt har legat på i princip samma nivå de senaste fem åren, däremot har den minskat betydligt den senaste 20-årsperioden. Detta är samstämmigt med att familjeersättningarna under samma period utgjort en allt mindre del av barnhushållens inkomster.

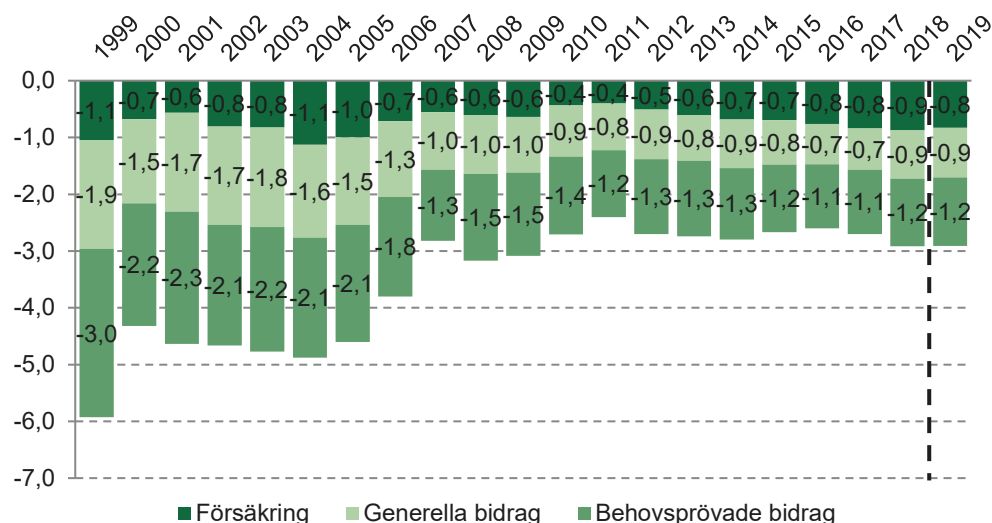
²⁰ Gini-koefficienten är ett vanligt mått på graden av inkomstjämlighet i en population. Gini-koefficienten presenteras som ett värde mellan 0 och 1 där 0 innebär att alla i befolkningen tjänar exakt lika mycket. På motsvarande sätt innebär en Gini-koefficient på 1 att all inkomst erhålls av en enda person. Läs gärna mer om Gini-koefficienten i metodbilagan.

Den ekonomiska familjepolitikens transfereringar inkomstutjämnande effekt är oförändrad senaste fem åren

Gini-koefficienten för den disponibla hushållsinkomsten per konsumtionsenhet var 0,31 år 2019. Resultaten visar att de familjepolitiska transfereringarna bidrar till att sänka Gini-koefficienten med totalt knappt 3 procent år 2019 (Figur 18). Detta kan jämföras med de samlade negativa transfereringarna (huvudsakligen skatter) som år 2019 sänkte Gini-koefficienten med 45 procent (ej i figur). Av de familjepolitiska transfereringarna är det de behovsprövade bidragen som har störst omfördelande effekt. De senaste fem åren har den inkomstutjämnande effekten legat på i princip samma nivå. Om man däremot ser till de senaste 20 åren är förändringen större; år 1999 sänkte de familjepolitiska transfereringarna Gini-koefficienten med knappt 6 procent.

Det kan vara värt att notera att Gini-koefficienten har ökat kraftigt i Sverige sedan mitten av 1980-talet, delvis på grund av strukturella förändringar. Det senaste decenniet har den svenska Gini-koefficienten legat högst bland de nordiska länderna, men i en vidare internationell kontext är inkomstojämlikheten i Sverige fortfarande mycket låg (OECD 2020; Robling & Pareliussen 2017).²¹

Figur 18 Den ekonomiska familjepolitikens omfördelande effekt för hela befolkningen (bidrag till Gini-koefficienten), åren 1999–2019

²¹ Att jämföra Gini-koefficienter mellan länder är dock vanskligt. Läs gärna mer i metodbilagan om detta.

Datum

Vår beteckning

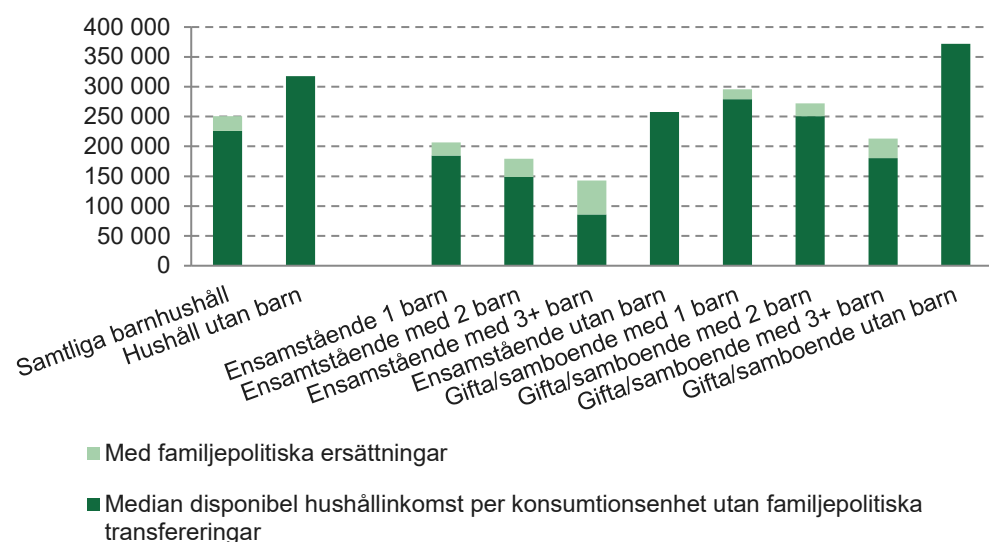
2020-09-17

001390-2020

Familjeersättningarna minskar skillnader i medianinkomst mellan hushåll med och utan barn

Resultaten i Figur 19 visar hur mycket lägre medianen av den disponibla hushållsinkomsten i olika typer av barnhushåll skulle vara om samtliga familjeersättningar räknas bort. Det kan ses som en indikator på hur mycket ersättningarna jämnar ut inkomstskillnaden mellan olika hushållstyper med och utan barn²². Vi ser att de familjeersättningarna bidrar mest till de grupper av barnhushåll som har lägst inkomster, men att skillnaden mot hushåll utan barn är stor även med transfereringar.

Figur 19 Medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet år 2019, med respektive utan familjeekonomiska transfereringar. Uppdelat på olika hushållstyper. Individer 0–64 år

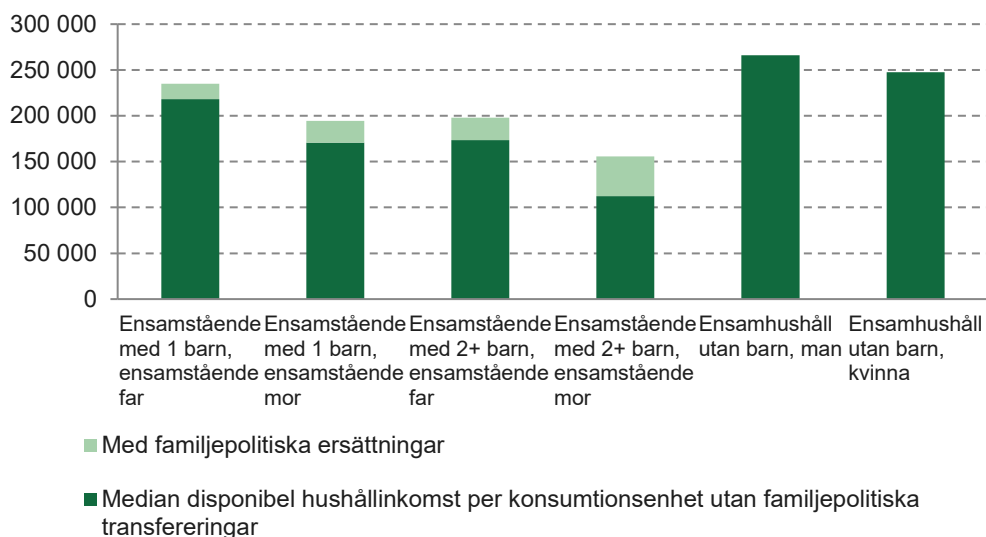

²² Här har vi använt en statisk ansats och inte beräknat hur avsaknad av familjeersättningar skulle kunna påverka exempelvis barnhushållens arbetsutbud eller förekomst av försörjningsstöd.

Datum 2020-09-17
Vår beteckning 001390-2020

När man tittar närmare på olika typer av hushåll med ensamstående ser man att det även i dessa grupper finns skillnader i medianinkomst mellan hushållen med och utan barn (Figur 20). Familjeersättningarna höjer medianen av den disponibla hushållsinkomsten mest för ensamstående kvinnor med flera barn. Det här är samstämmigt med de tidigare resultaten som visat att familjeersättningarna utgör en hög andel av denna grupps disponibla hushållsinkomst.

Figur 20 Medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet år 2019, med respektive utan familjeekonomiska transfereringar. Uppdelat på olika hushållstyper. Individier 0–64 år

Diagrammet nedan (Figur 21) visar att inkomstskillnaderna mellan hushåll med och utan barn ökar ju högre inkomsterna är. I figuren har barnhushållen delats upp i inkomstdeciler, vilket innebär att den tiondel av barnhushållen som har lägst disponibel hushållsinkomst år 2019 utgör decil 1 och den tiondel av barnhushållen som har högst disponibel hushållsinkomst utgör decil 10. Vi har även delat in hushåll utan barn på samma sätt. Den mellangröna stapeln visar medianinkomsten för barnhushåll i respektive decil med familjepolitiska transfereringar. Den ljusgröna stapeln visar medianinkomsten för barnhushållen om transfereringarna räknas bort. I de lägsta decilerna bidrar de familjepolitiska transfereringarna till att i hög grad jämna ut inkomstskillnaderna mot hushåll utan barn i motsvarande decil. I de högre decilerna bidrar inte familjepolitiken till utjämning i motsvarande omfattning.

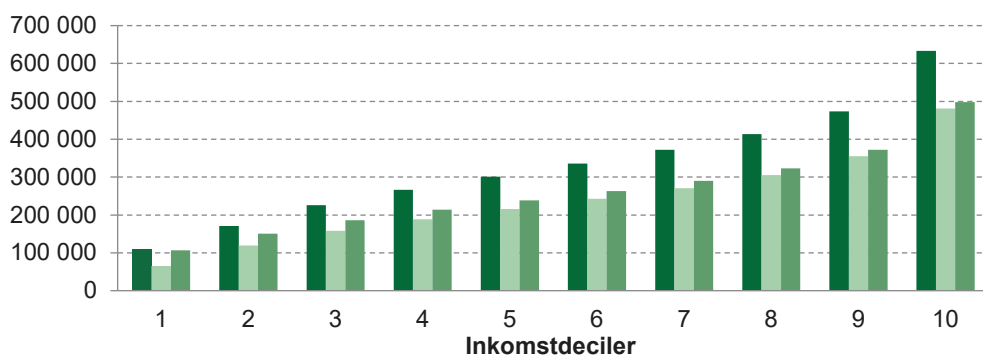
Datum

Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

Figur 21 Medianen av disponibel hushållsinkomst i deciler av disponibel hushållsinkomst år 2019. Uppdelat på hushåll utan barn, barnhushåll med familjeersättningar och barnhushåll om familjeersättningarna exkluderas från hushållsinkomsten. Individer 0–64 år

■ Medianen av disponibel inkomst per konsumtionsenhet i hushåll utan barn

■ Barnhushåll, medianen av disponibel inkomst per konsumtionsenhet utan familjepolitiska ersättningar

■ Barnhushåll, medianen av disponibel hushållsinkomst per konsumtionsenhet med familjepolitiska ersättningar

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

4. Den ekonomiska familjepolitikens bidrag till ett jämställt föräldraskap

I det här kapitlet redovisar vi den ekonomiska familjepolitikens förmåga att uppnå det tredje målet, att bidra till ett jämställt föräldraskap. Jämställt föräldraskap är ett begrepp som är svårt att definiera, det kan anses innefatta formellt omsorgs- och försörjningsansvar såväl som hushållsarbete, engagemang och delaktighet i beslut rörande barnet.²³ Huvudfokus i den här rapporten ligger på att redovisa utvecklingen av hur föräldraförsäkringen används i olika grupper av föräldrar. Flera studier har visat att nyttjandet av föräldraförsäkringen spelar stor roll för hur föräldraansvaret fördelas och för föräldrarnas position på arbetsmarknaden. Detta påverkar i sin tur jämställdhet mellan könen, jämlikhet mellan socioekonomiska grupper och barns tillgång till båda sina föräldrar tidigt i livet (Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi 2015).

En mer jämställd fördelning av föräldrapenninguttag och föräldraledighet antas bidra både till att barn får bättre tillgång till båda sina föräldrar och till ökad jämställdhet på arbetsmarknaden. För att närmare undersöka föräldraförsäkringens koppling till ekonomisk jämställdhet presenterar vi också resultat som visar just hur fördelning av föräldrapenninguttag samvarierar med inkomstutvecklingen för mammor och pappor efter att barnet föds. Detta kan ses som en indikator på hur nyttjandet av föräldraförsäkringen påverkar den ekonomiska jämställdheten.

Sammanfattande iakttagelser

De senaste 15 åren har mammornas andel av föräldrapenninguttaget minskat, framförallt är det färre par där mamman tar 90 procent eller mer av föräldrapenningdagarna. Den successiva ökningen av pappornas andel av föräldrapenninguttag och total föräldraledighet som skett mellan barnkullar går dock långsamt och mammor tar fortfarande i genomsnitt tre fjärdedelar av föräldrapenning och föräldraledighet under barnets två första år.

Hur man fördelar föräldrapenningdagarna samvarierar hög grad med parets inkomster både före och efter barnet födsel. Par där pappan tar ut mindre än 20 procent av föräldrapenningdagarna hade redan året innan barnet föddes lägre inkomster än de par som delar mer lika. Hur par väljer att dela på föräldrapenningdagarna ser ur att ha större betydelse för kvinnors inkomstutveckling än mäns. För kvinnor som tar ut 80 procent eller mer av föräldrapenningdagarna tar det fem år efter att barnet fötts innan de åter kommer upp i den genomsnittsinkomst som de hade året innan barnet föddes. Genomsnittsinkomsten för papporna ökar med

---

²³ Läs mer i metodbilagan i avsnittet ”Att mäta jämställt föräldraskap”.

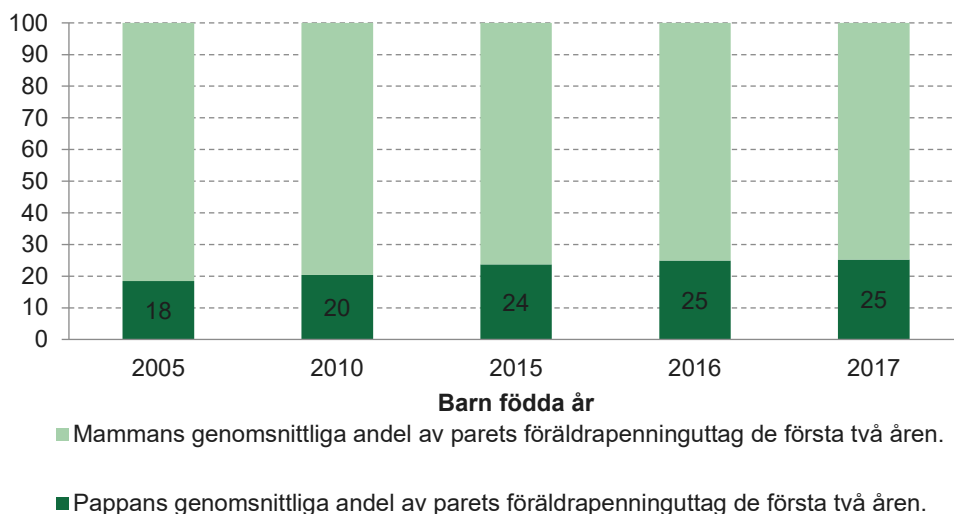
Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

mellan 20 och 31 procent under motsvarande period, där de pappor som tagit ut mest föräldrapenning har den något lägre inkomstökningen.

Pappors andel av föräldrapenningdagarna oförändrad för barn födda åren 2016 och 2017

Diagrammet nedan (Figur 22) visar mammor och pappors genomsnittliga andel av uttagen föräldrapenning under barnets två första år, uppdelat på barnets födelseår²⁴. Resultaten visar att pappors genomsnittliga andel har ökat från 18 procent för barn födda år 2005, till 25 procent för barn födda år 2017. Mammor tar dock fortfarande ut en majoritet av föräldrapenningdagarna, både under de första två åren och under senare perioder.

Figur 22 Mammors och pappors genomsnittliga andel (%) av föräldrapenninguttaget i paret under barnets två första år. Uppdelat på barnets födelseår

Figur 23 visar istället hur stor andel av föräldraren som delar jämställt på föräldrapenninguttaget under samma period. I den här rapporten definieras ett jämställt uttag som att båda föräldrarna tar minst 40 procent av det totala antalet föräldrapenningdagar de första två åren. Utvecklingen liknar den för pappors genomsnittliga andel av föräldrapenninguttaget, andelen par som delar jämställt ökar

²⁴ Studiepopulationen omfattar endast barn som är födda i Sverige och har bott i Sverige hela perioden. Föräldraren består av en kvinna och en man, som har haft gemensam vårdnad om barnet under hela perioden. Det är parets första gemensamma barn och det enda barn som de fått under året och någon av dem har fått föräldrapenning utbetald för barnet under perioden.

Datum

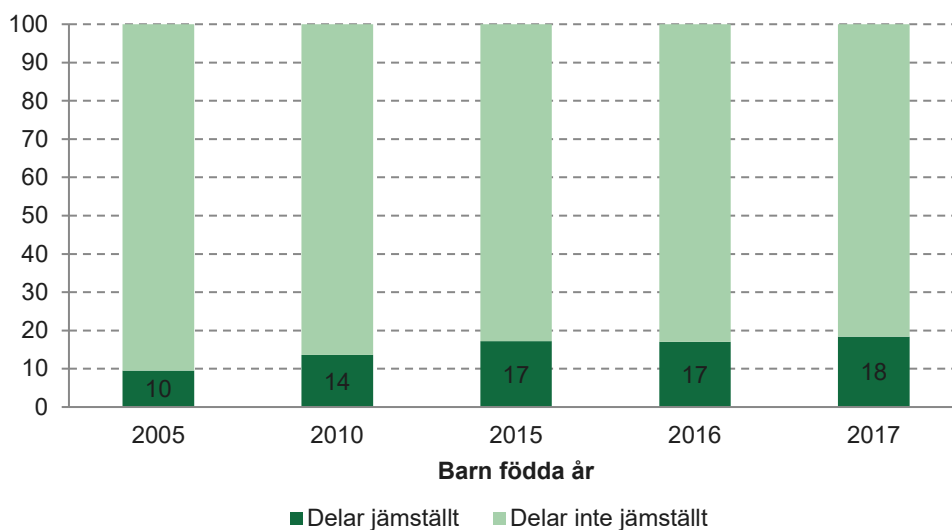
Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

för varje årskull. Men utvecklingen går långsamt och 82 procent av föräldrar till barn födda år 2017 delade inte jämställt på föräldrapenninguttaget.

Figur 23 Andelen (%) av föräldrar som delar jämställt (båda tar minst 40%) på föräldrapenninguttaget under barnets två första år

Resultaten ovan visar tydligt att trots en långsam utveckling mot en mer jämställd fördelning av föräldrapenningen, tar mammor fortfarande ut en majoritet av föräldrapenningen. Men det har skett stora relativt stora förändringar i uttagsmönstret för både mammor och pappor som inte syns om man bara visar den genomsnittliga andelen eller andelen som delar jämställt. Diagrammet nedan (Figur 24) visar att fördelningen av uttaget har ”tryckts ihop” mellan årskullarna och alltfler par har ett uttag som befinner sig runt gränsen för vad som anses som ett jämställt uttag. Diagrammet visar föräldrapar, denna gång fördelat efter mammans andel av föräldrapenninguttaget i flera intervall; andelen par där mammorna tar 0–10 procent av parets totala föräldrapennitutttag syns längst till vänster i figuren och andelen par där mamman tar 90–100 procent av parets dagar längst till höger.

Resultaten visar att stora förändringar har skett mellan årskullar i gruppen där mammorna tar 90–100 procent av parets uttag. För barn födda 2005 utgjorde denna grupp 43 procent av alla par, men för barn födda 2017 är det endast 29 procent av paren där mamman tar i princip alla parets föräldrapenningdagar. Även mellan barn födda 2015 och 2016 är det relativt stora förändringar i andelen mammor som tar 90–100 procent av uttaget. Samtidigt har alltfler par ett uttagsmönster som innebär att mamman tar mellan 60 och 80 procent av dagarna.

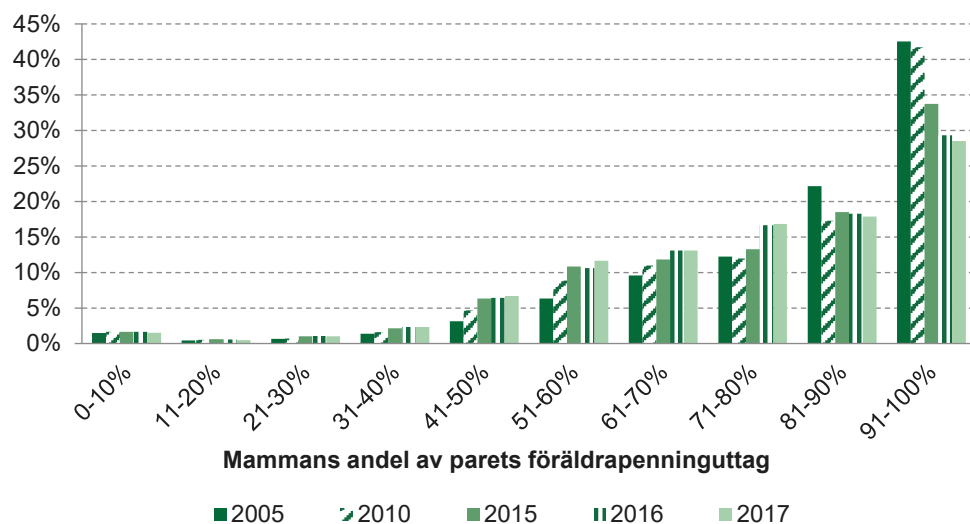
Datum

Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

Figur 24 Andel av mammor som tar olika stor andel av parets föräldrapenninguttag under barnets första två år. Uppdelat på barnets födelseår

Fördelningen av föräldrapenninguttaget samvarierar starkt med föräldrarnas härkomst och utbildningsnivå. I Figur 25 ser vi att pappans andel av föräldrapenninguttaget är högre i par där pappan är svenskfödd. Pappans genomsnittliga andel av uttaget har dock ökat mellan barnkullarna i samtliga grupper. Om man delar upp föräldraparen efter utbildningsnivå visar resultaten att pappans andel av föräldrapenninguttaget är nästan dubbelt så hög i par där pappan har en längre högskoleutbildning än i par där pappan endast har förgymnasial utbildning (ej i figur). Dock ökar pappans andel av uttaget mellan barnkullarna i alla utbildningsgrupper²⁵.

²⁵ Paren har delats upp efter mammans och pappans utbildningsnivå vid barnets födsel i grupperna: Förgymnasial utbildning kortare än nio år, förgymnasial utbildning 9–10 år, gymnasial utbildning, eftergymnasial utbildning kortare än två år, eftergymnasial utbildning två år eller längre, samt forskarutbildning.

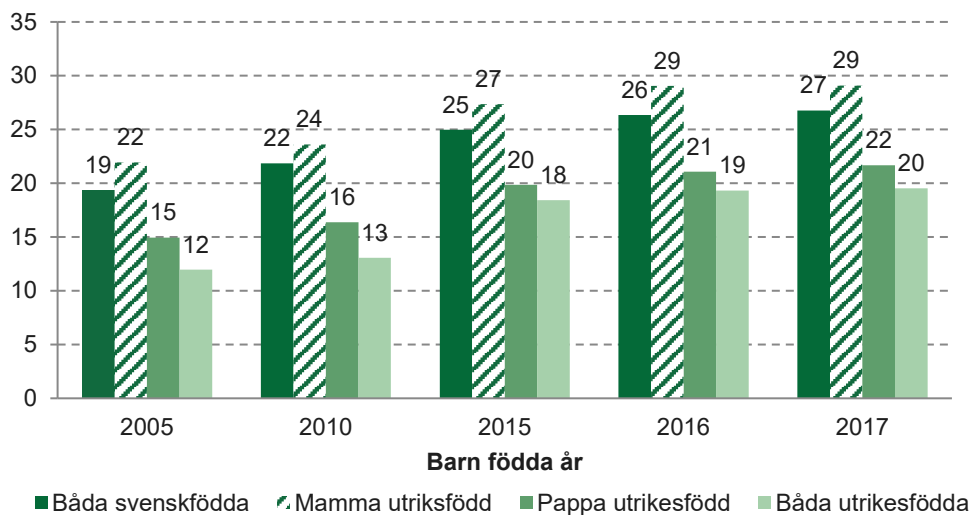
Datum

Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

Figur 25 Pappans genomsnittliga andel (%) av föräldrapenninguttaget de första två åren, uppdelat barnets födelseår och på svensk- och utrikesfödda föräldrar

Pappans andel av föräldraledigheten är oförändrad för barn födda år 2016 respektive år 2017

Om man istället undersöker fördelningen av skattad föräldraledighet, som omfattar både betald och obetald ledighet, är bilden liknande den för föräldrapenninguttaget (Figur 26). Pappor tar dock en något lägre andel av föräldraledigheten än av föräldrapenningdagar under de första två åren (23 procent av föräldraledigheten i jämförelse med 25 procent av föräldrapenningdagarna, för barn födda 2017). Utvecklingen över tid visar på mycket små förändringar de senaste åren.

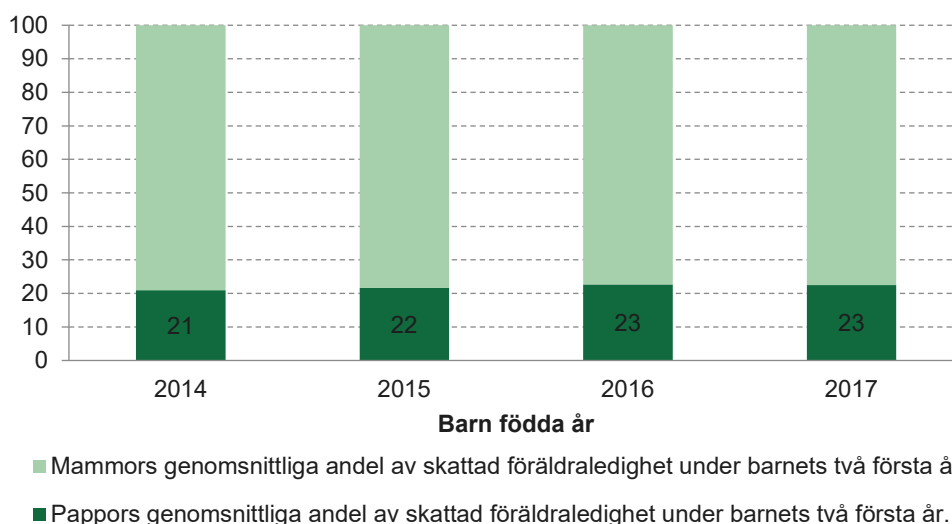
Datum

2020-09-17

Vår beteckning

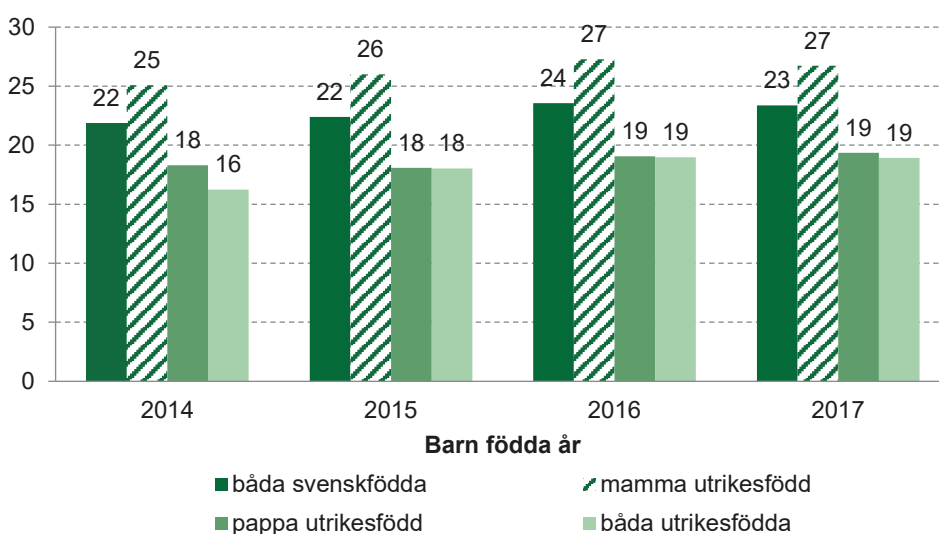
001390-2020

Figur 26 Pappor och mammors genomsnittliga andel av skattad föräldraledighet under barnets två första år. Uppdelat på barnets födelseår

Även skattad föräldraledighet samvarierar med föräldrarnas födelseland. I par där båda är svenskfödda eller där pappan är svenskfödd och mamman är utrikesfödd är pappans genomsnittliga andel av föräldraledigheten (och föräldrapenninguttaget) högre än i par där båda är utrikesfödda eller där pappan är utrikesfödd och mamman svenskfödd (Figur 27). Det har skett mycket små förändringar de senaste åren i hur dessa grupper fördelar sin föräldraledighet.

Figur 27 Pappans genomsnittliga andel av skattad föräldraledighet de första två åren. Uppdelat på barnets födelseår och svensk- och utrikesfödda föräldrar

Av ovanstående resultat kan man dra slutsatsen att det flertal förändringar som gjorts inom föräldraförsäkringen, möjligen tillsammans med normförändringar i samhället i

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

stort, har bidragit till att jämställdheten i föräldraskapet har ökat. Detta visar utvecklingen i fördelningen av både föräldrapenninguttaget och av den totala föräldraledigheten.

Utvecklingen är dock långsam, fortfarande tar kvinnor i genomsnitt tre fjärdedelar av föräldrapenning och föräldraledighet under barnets två första år och förändringarna mellan årskullarna 2016 och 2017 är mycket små. Det är också viktigt att vara medveten om att sammansättningen av barnkullarna inte är direkt jämförbara över tid. Till exempel kan andelen föräldrar med olika härkomst, samt inkomst- respektive utbildningsnivå kan skilja sig mellan årskullar vilket i sin tur kan förklara vissa skillnader i uttagsmönster.

Kvinnors inkomster minskar mer än mäns under småbarnsåren

Föräldraförsäkringen syftar till att främja mäns och kvinnors delade ansvar både för barnens omvårdnad och försörjning. Utöver detta är ett av de jämställdhetspolitiska målen ekonomisk jämställdhet, det vill säga att kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor att försörja sig själva och sina barn.²⁶ Utbildnings- och inkomstnivå har stor betydelse för hur föräldraförsäkringen fördelas mellan mammor och pappor, men vad händer med parets inkomster efter barnets födsel?

Figur 28 nedan visar den utvecklingen för den genomsnittliga årsinkomsten²⁷ för män och kvinnor som får sitt första gemensamma barn 2010.²⁸ Figuren visar att de blivande papporna hade en högre genomsnittsinkomst än de blivande mammorna redan året innan barnet föddes men att skillnaden ökar efter att barnet föds och kvarstår även åtta år efter att barnet fötts, när föräldrapenning inte längre kan tas ut för barnet.

---

²⁶ Läs gärna mer om den ekonomisk familjepolitikens koppling till de jämställdhetspolitiska målen i metodbilagan.

²⁷ I detta avsnitt används den individuella obegränsade pensionsgrundande inkomsten i 2018 års penningvärde. Det innebär att även inkomster över 7,5 inkomstbasbelopp räknas in. Detta inkomstmått innefattar ersättningar från socialförsäkringen, bland annat föräldraförsäkringen, vilket bidrar till att jämna ut inkomstskillnaderna mellan föräldralediga och icke föräldralediga personer.

²⁸ I analysen ingår samtliga föräldrapar som fick sitt första gemensamma barn år 2010. Endast barn födda i Sverige, där båda föräldrarna har haft gemensam vårdnad under hela perioden ingår. Tvillingfödslar och barn med samkönade föräldrapar har exkluderats.

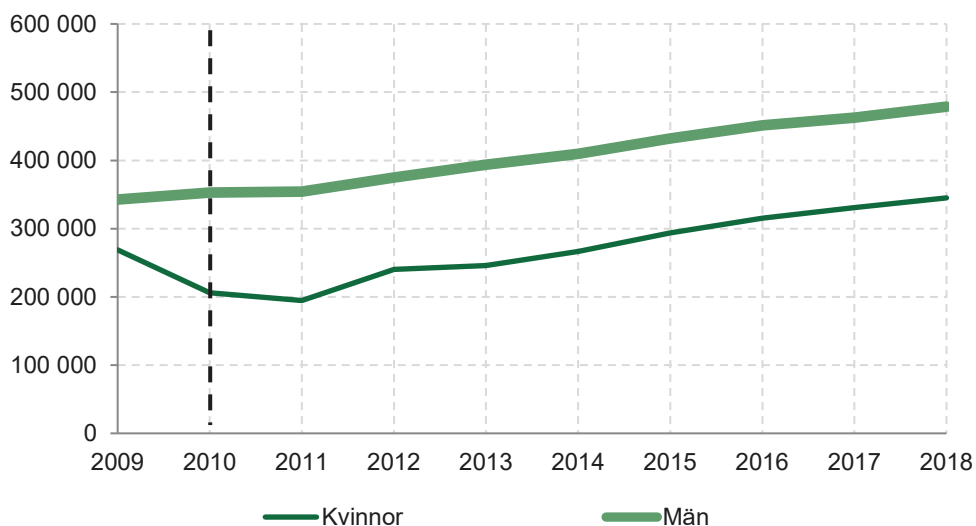
Datum

Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

Figur 28 Utvecklingen av kvinnor och mäns genomsnittliga pensionsgrundande inkomst åren 2009–2018 i föräldrapar som fick sitt första gemensamma barn 2010. I 2018 års penningvärde.

Att det finns inkomstskillnader mellan män och kvinnor i Sverige är känt sedan tidigare, men hur hänger detta ihop med hur man delar på föräldrapenningen? Figur 29 visar mammors och pappors inkomstutveckling uppdelat på hur stor andel som föräldern tog ut av parets totala föräldrapenning under samtliga åtta år.

Figuren visar att det finns inkomstskillnader mellan de blivande föräldraparen redan innan barnet föds. Par där pappan kommer att ta ut mindre än 20 procent av föräldrapenningdagarna har redan året innan barnet föds lägre inkomster än de par som delar mer lika. Det här är samstämmigt med tidigare studier som visat att låg inkomst är en faktor som samvarierar med låg sannolikhet att dela lika på föräldrapenningdagarna (Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2015; Försäkringskassan 2013a).

Kvinnors inkomstutveckling tycks påverkas mest av hur paret delar på föräldrapenningdagarna. Kvinnor som tog 80 procent eller mer av dagarna har en sämre inkomstutveckling än övriga kvinnor som fått barn samma år. Män som tar minst ut 40 procent av föräldrapenningdagarna har innan barnets födsel samma genomsnittliga inkomst som de män som tar ut mellan 20 och 40 procent. Men efter barnets födsel har männen som tar minst 40 procent en något sämre inkomstutveckling än de män som tar ut 20–40 procent av dagarna, vilket dock kan tänkas vägas upp av att kvinnor vars män tar ut minst 40 procent av dagarna har en bättre inkomstutveckling än övriga grupper av kvinnor.

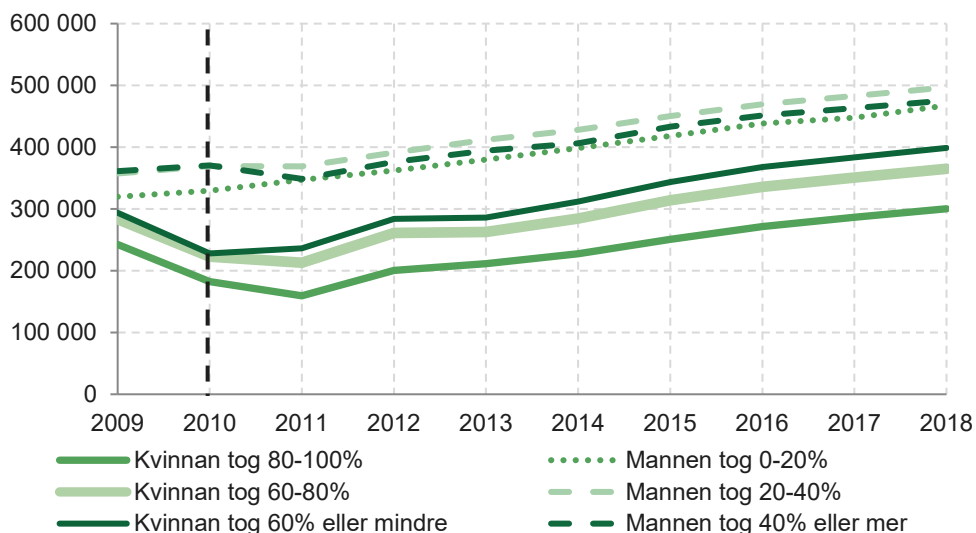
Datum

2020-09-17

Vår beteckning

001390-2020

Figur 29 Utveckling av genomsnittlig pensionsgrundande inkomst mellan åren 2009 och 2018 i par som fick sitt första gemensamma barn 2010. Uppdelat i grupper efter föräldrarnas andel av parets totala föräldrapenninguttag. I 2018 års penningvärde.

Att dela ojämnt på föräldrapenningdagarna påverkar också den ekonomiska jämställdheten inom paret, i bemärkelsen att kvinnan bidrar med en lägre andel av parets gemensamma försörjning. Kvinnors genomsnittliga andel av parets totala pensionsgrundande inkomst, uppdelat på hur man delat på föräldrapenningdagarna visas i Figur 30.

Kvinnor i samtliga studerade grupper hade året innan barnets födsel en inkomst som i genomsnitt utgjorde cirka 44 procent av parets totala inkomst. Detta trots att det alltså finns skillnader i absolut inkomst mellan par beroende på hur man delar på föräldrapenningen. När barnet föds minskar kvinnans genomsnittliga andel av parets inkomst i samtliga grupper. Detta är förväntat eftersom de allra flesta kvinnor tar ut någon form av föräldraledighet under det första året efter att barnet föds, vilket medför att inkomsten sjunker. Men för kvinnor som tog ut mellan 80 och 100 procent av föräldrapenningdagarna är minskningen kraftigare och återhämtningen långsammare. Men även i den mest jämställda gruppen har kvinnor först åtta år efter barnets födsel en inkomst som utgör en lika stor andel av parets gemensamma inkomst som året innan födseln.

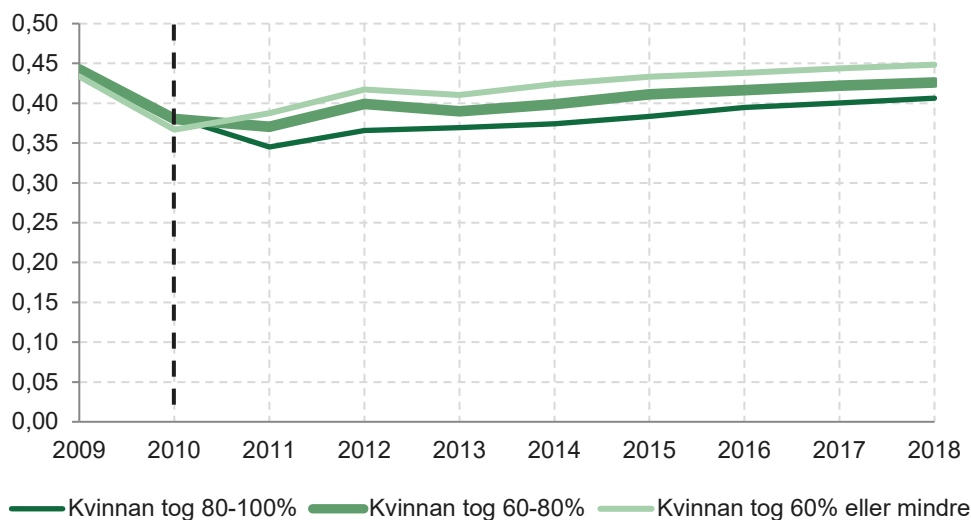
Datum

Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

Figur 30 Utvecklingen av kvinnornas genomsnittliga andel av paret sammanlagda pensionsgrundande inkomst, uppdelat i grupper efter kvinnans andel av paret totala föräldrapenningsuttag mellan åren 2009 och 2018. I 2018 års penningvärde.

Resultaten ovan kan tolkas som att ett jämställt användande av föräldrapenningsdagarna bidrar till större ekonomisk jämställdhet, inom paret och i samhället i stort. Hur höga inkomster mamman och pappan har när barnet föds har betydelse för hur man delar på föräldrapenningen (Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2015; Försäkringskassan 2013a; Försäkringskassan 2020b,). En tidigare studie (Angelov, Johansson och Lindahl 2012) har visat att inkomstskillnader efter barnafödande ökar mest i par där kvinnan redan innan barnets födsel hade en sämre inkomstutveckling än mannen. Rapportförfattarna tolkade resultatet som att kvinnor som har en lägre förväntad relativ inkomstutveckling tar ett större familjeansvar.

Tidigare resultat indikerar även att sannolikheten för ett jämställt föräldrapenningsuttag påverkas olika beroende på om det är mamman eller pappan som förvärvar hushållets inkomster (Försäkringskassan 2013a). När mamman har en hög inkomst som samtidigt utgör en majoritet av den totala hushållsinkomsten är det möjligt för familjen att avvara en betydande del av hennes inkomst för att hon ska vara hemma en längre tid. När papporna är i motsvarande situation är paren i låg utsträckning beredda att avvara hans inkomst. Det ifrågasätter de ofta förekommande argumenten om att mäns höga inkomster och stora andel av hushållsinkomsten som är anledningen till att föräldrapenningen inte delas mer jämställt.

Även arbetsmarknadsanknytning kan tänkas ha betydelse för föräldrapenningsuttaget, arbetslösa mammor tar ut färre föräldrapenningsdagar än förvärvsarbetande kvinnor, åtminstone under barnets två första levnadsår (Försäkringskassan 2020b). Obetald ledighet och deltidsarbete är dock sannolikt viktiga delförklaringar till de

Datum**Vår beteckning**

2020-09-17

001390-2020

inkomstskillnader som uppstår mellan kvinnor som delar ojämnt och kvinnor som delar mer jämnt på föräldrapenningdagarna.

Datum

Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

Diskussion

Syftet med den här rapporten är att undersöka i vilken mån den ekonomiska familjepolitiken kan sägas bidra till målen om

- en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer
- minskade skillnader i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn
- ett jämställt föräldraskap.

Eftersom målformuleringarna är abstrakta och icke kvantifierade är det svårt att sätta ett absolut mått på när måluppfyllelsen är nådd. Den här rapporten redovisar ett antal olika delindikatorer som tillsammans kan utgöra ett underlag för att bedöma hur måluppfyllelsen utvecklats över tid. I detta avslutande avsnitt för vi en övergripande diskussion om huruvida den ekonomiska familjepolitiken når sina mål, vad resultaten kan bero på och hur utvecklingen kan se ut framåt i tiden.

Den ekonomiska familjepolitiken bidrar till barnhushållens ekonomi, med relativt oförändrad storlek på bidraget de senaste åren

Resultaten i rapporten visar att familjeersättningarna bidrar till att höja barnhushållens ekonomiska standard. I genomsnitt utgör familjeersättningarna drygt 9 procent av barnhushållens disponibla inkomst. Denna andel har varit relativt stabil de senaste fem åren. Under samma period har ersättningsnivåerna för bland annat underhållsstödet, barnbidraget och bostadsbidraget höjts. Detta kan tolkas som att ersättningsnivåerna på aggregerad nivå har utvecklats i paritet med inkomstutvecklingen i barnhushållen. Om ambitionen är att fortsätta att bidra till barnhushållens ekonomi krävs fortsatta höjningar av ersättningsnivåerna.

Jämlikhetskommissionens utredning (SOU 2020:46) diskuterar effekterna av att de generella och behovsprövade bidragen inte indexeras mot inkomstutvecklingen. Man konstaterar att det innebär att utrymme lämnas i budgeten för andra politiska prioriteringar. Eftersom den offentliga konsumtionen är starkt beroende av löneutvecklingen i den offentliga sektorn, vilken i sin tur påverkas av att lönerna inom offentlig sektor följer utvecklingen i den privata sektorn, innebär det att en del av det tillkommande utrymmet är in-tecknat. Om alla familjeersättningar, såväl som övriga stora transfereringssystem, skulle indexeras mot inkomstutvecklingen, skulle det ge begränsat utrymme för andra prioriteringar. Jämlikhetskommissionen drar slutsatsen att detta utgör starka argument mot att låta bidragen indexeras mot inkomstutvecklingen. Istället förespråkar man större transparens i de omfördelningar som görs i statsbudgeten och hur utvecklingen hade sett ut om man istället låtit ersättningarna följa inkomstutvecklingen.

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Familjeersättningarna har stor betydelse för att minska den ekonomiska utsattheten, men trots ersättningarna finns det en grupp barnhushåll med hårt ansträngd ekonomisk situation

De senaste årens realinkomstutveckling²⁹ har bidragit till ökade inkomster för barnhushållen, även bland de barnhushåll som har lägst inkomster. De ökade realinkomsterna har även bidragit till att gränsen för relativ låg ekonomisk standard har höjts. Sett till barnhushållen i stort ökar andelen med relativ låg ekonomisk standard svagt de senaste fem åren, medan andelen bland hushåll utan barn minskar svagt. Hur stor andel av barnhushållen som är ekonomiskt utsatta är dock i hög grad beroende av hur man mäter ekonomisk utsatthet. Förekomsten av ekonomisk utsatthet har enligt flera indikatorer varit oförändrad eller minskat svagt de senaste åren inom flertalet grupper av barnhushåll.

De viktigaste faktorerna för att förhindra ekonomisk utsatthet torde ligga utanför det familjepolitiska området. En tillräcklig och stabil arbetsinkomst är grunden för en god levnadsstandard såväl som för ekonomisk trygghet. Detta gäller både för hushåll med och utan barn. De sociala trygghetssystemen syftar bland annat till att motverka att de som av olika skäl inte kan arbeta, tillfälligt eller långvarigt, inte per definition hamnar i ekonomisk utsatthet.

Barn medför dock en högre försörjningsbörda för hushållet som kanske bara delvis kan kompenseras av samhället. Av resultaten kan man dra slutsatsen att familjeersättningarna räcker för att kompensera försörjningsbördan relativt väl för hushåll med två stabila inkomster. Men när inkomsten är låg, osäker eller när endast en person i hushållet arbetar blir det svårare för bidragen och ersättningarna att räcka till. Ensamstående föräldrar, framförallt kvinnor, och utrikesfödda föräldrar, är överrepresenterade bland hushåll som har dessa förutsättningar. Men intressant nog är det bland dessa grupper som minskningarna i ekonomisk utsatthet varit tydligast de senaste fem åren.

Det är även möjligt att dessa gruppers högre utsatthet gör att de riskerar att drabbas hårdast av inkomstbortfall på grund av sjukdom och arbetslöshet i följderna av den pågående Coronapandemin. Erfarenheter från tidigare lågkonjunkturer (exempelvis under 1990-talet) pekar på att gruppen ensamstående kvinnor med barn, som redan lever med små ekonomiska marginaler, också är mer känsliga än andra för förändring i lågkonjunkturer (SOU 2005:66). Med andra ord är de som är mest beroende av familjepolitikens ersättningar också de som löper störst risk för ytterligare utsatthet på grund av pandemin. Här är det nyligen införda tilläggsbidraget till bostadsbidraget en åtgärd som syftar att underlätta för de mest utsatta i denna grupp. Hur betydelsefullt bidraget är får framtida analyser avgöra.

---

²⁹ Realinkomstutvecklingen är inkomstutvecklingen justerad för inflation och deflation. Om inkomsterna ökar mer än prisutvecklingen bidrar detta till ökande realinkomster.

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Den ekonomiska familjepolitiken ska bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer, och att familjeersättningarna bidrar till barnfamiljernas ekonomi är en självklarhet. Samtidigt finns grupper av barnhushåll som lever i ekonomisk utsatthet även med stöd av den ekonomiska familjepolitiken. Var femte ensamstående förälder och var tredje ensamstående utrikesfödd mamma har så låga inkomster att de inte beräknas täcka hushållets basala utgifter. Måluppfyllelsen bör alltså bedömas både i förhållande till det genomsnittliga utfallet och till de mest utsatta grupperna.

Familjepolitikens transfereringar bidrar till att jämna ut inkomstskillnaderna, men utveckling de senaste åren har varit oförändrad

Resultaten i rapporten visar även att familjeersättningarna bidrar till att jämna ut inkomstskillnaderna mellan hushåll med och utan barn, genom att höja medianinkomsten för barnhushållen. De familjepolitiska transfereringarnas omfördelade effekt, mätt som bidrag till Gini-koefficienten, har varit oförändrad de senaste fem åren. De familjepolitiska transfereringarna sänker Gini med knappt 3 procent, vilken kan jämföras med samlade negativa transfereringar (huvudsakligen skatter) som sänker Gini med 45 procent.

Det är tydligt att de behovsprövade bidragen har störst omfördelade effekt. Här kan det vara värt att poängtera att de olika ersättningsformernas delvis olika funktion inom familjepolitiken. Generella bidrag, som barnbidraget, har fördelen att de är enkla att administrera och risken för missbruk av dem är förhållandevis liten. Målet med de generella bidragen är framförallt att minska de ekonomiska skillnaderna mellan hushåll med och utan barn i stort. Bland de behovsprövade bidragen är bostadsbidraget konstruerat så att det kan ses som en form av förstärkt barnbidrag (SOU 2020:46). Behovsprövade bidrag har fördelen att de har bättre fördelningspolitisk träffsäkerhet och kostnadseffektivitet i förhållande till de mål som har satts upp, men de kan i högre grad än generella bidrag ge upphov till marginaleffekter³⁰ och inlåsningsmekanismer (Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2010; Riksrevisionen 2017). Föräldraförsäkringen tar i stället framförallt sikte på att öka möjligheterna att förena arbets- och familjeliv för personer med barn.

Det finns studier som pekar på att delar av familjeersättningarna skulle kunna vara mer omfördelade än nuvarande utformning. Riksrevisionen (2020) har i en tidigare granskning dragit slutsatsen att barnbidragets fördelningsmässiga träffsäkerhet minskade i och med att man år 2005 införde flerbarnstillägg för barn nummer två. Detta skedde genom att en lägre andel av flerbarnstilläggets utbetalningar gick till

---

³⁰ Marginaleffekten anger hur stor andel av en viss inkomstökning som faller bort till följd av ökad skatt, ökade avgifter och minskade bidrag.

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

hushåll med de lägsta inkomsterna. Rapportförfattarna konstaterar att ett förstärkt flerbarnstillägg från och med barn nummer tre, alternativt ett tillägg för ensamstående föräldrar, skulle förstärka progressiviteten i barnbidraget som helhet. Jämlikhetskommissionens utredning (SOU 2020:46) argumenterar för att man bör förstärka stöden till barnhushåll med låga inkomster. Att höja barnbidraget anses för kostsamt. Istället föreslås en höjning av barndelen i bostadsbidraget.

Sammanfattningsvis kan resultaten tolkas som att de höjningar av ersättningsnivåer som genomförts inom den ekonomiska familjepolitiken de senaste fem åren räcker för att behålla den övergripande omfördelande ambitionen i den ekonomiska familjepolitiken.

Familjepolitiken bidrar till ett jämställt föräldraskap, framförallt genom att främja en försörjar-omvårdarmodell

Utan föräldraförsäkringen skulle både omsorg och försörjning av barnen troligtvis vara betydligt mindre jämställd. Utvecklingen går långsamt framåt och förändringarna i fördelningen föräldrapenningdagar och föräldraledighet mellan mammor och pappor har varit mycket små de senaste åren. Mammor till barn födda år 2017 tog i genomsnitt ut tre av fyra föräldrapenningdagar under barnets två första år. Om ambitionen är att utvecklingen mot ett jämställt föräldraskap ska fortsätta kan resultaten tolkas som att fler insatser skulle behövas, antingen inom eller utanför föräldraförsäkringen.

Att just fördelningen av föräldraledighet och föräldrapenninguttag används som en indikator på jämställt föräldraskap har sin bakgrund i att flertalet studier visat att delad föräldraledighet påverkar uppdelningen av hem- och omsorgsarbete även längre fram (Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2015).

Våra resultat visar även på en tydlig samvariation mellan nyttjande av föräldraförsäkringen och senare inkomstskillnader inom paret. Kvinnor som tar alla eller nästan alla föräldrapenningdagar har en sämre inkomstutveckling, både relativt andra mammor och relativt de män de skaffat barn med. Dessa resultat är i linje med resultat från tidigare studier (Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2015). Obetald föräldraledighet och deltidsarbete är troliga delförklaringar till resultaten. Till skillnad från dagar med föräldrapenninguttag, som är pensionsgrundande, kan obetald föräldraledighet även leda till lägre pension³¹. Om kvinnor som tar stort familjeansvar har ett lägre arbetsutbud kan det medföra en långvarigt ekonomiskt ojämförbar situation. Vid en eventuell separation riskerar situationen att bidra till en del av den höga ekonomisk utsatthet som vi ser bland ensamstående kvinnor med barn.

---

³¹ Pensionsrätten för barnår är dock ämnad att kompensera för detta under barnets fyra första år.

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Ett vanligt antagande är att parets inkomster påverkar möjligheten att utnyttja flexibiliteten i föräldraförsäkringen, vilket därmed ger större möjligheter att dela jämställt trots att mamman, som ofta är föräldraledig först, är hemma det första året. Lägre inkomst skulle innebära mindre möjlighet att ta ut obetald ledighet under första året, vilket skulle ge färre återstående föräldrapenningdagar kvar åt pappan under det andra levnadsåret. En nyligen utkommen rapport från Försäkringskassan (2020b) visar dock att inkomstnivån visserligen är av betydelse för parets sannolikhet att dela jämställt på föräldrapenning och föräldraledighet. Men rapporten visar också att det inte är så att jämställda föräldrar tar ut mer obetald ledighet och därmed ”sprider på dagarna” i högre utsträckning än ojämsställda par i samma inkomstgrupp.

Pappor i de flesta samhällsgrupper har ökat sin andel av föräldrapenninguttaget under 2000-talet. Av de tidigare reformer där reserverade dagar införts är det dock endast den första reserverade månaden som påverkade uttaget för pappor som tidigare inte tog ut någon föräldrapenning alls (Försäkringskassan 2019). Det finns även tydliga sociodemografiska skillnader i hur mycket och hur snabbt olika grupper av pappor förändrat sitt uttagsmönster. Välutbildade svenskfödda pappor i storstadsregioner har beskrivits som ”pionjärer” i föräldraledighetsuttag (Ma et al. 2019). En fråga att ställa sig, i ljuset av att ökningen av andelen som delar jämställt går så långsamt är vad som krävs för att nå de föräldrapar där pappan tar ut mycket lite föräldraledighet. En tidigare studie har pekat på att pappor i föräldrapar som delar jämställt på föräldraledigheten är lediga tidigare än andra pappor, det vill säga de tar ut mer ledighet under barnets första år (Försäkringskassan 2020b). En slutsats är därför att reformer som kan bidra till att tidigarelägga föräldrapenninguttag bland pappor bör kunna påverka jämställdheten.

Föräldraförsäkringsutredningen föreslog i sitt slutbetänkande en modell med 195 föräldrapenningdagar för vardera föräldern, vilka måste tas ut innan barnets 3-årsdag. Av dessa skulle 130 dagar reserveras för vardera föräldern (vilket innebär en ökning med 40 dagar mot dagens 90 reserverade dagar) (SOU 2017:101). En sådan kombination av tidsgränser och reserverade dagar skulle sannolikt bidra till att pappors uttag både ökade och tidigarelades.

Exakt hur mycket ökad jämställdhet i föräldraledighet skulle medföra i form av ökad jämställdhet i hem- och omsorgsarbetet är dock oklart. Det är viktigt att poängtera att föräldrar påverkas av normer i samhället i stort. I en tidigare studie bland blivande föräldrar beskrev föräldrarna en så kallad ”ettårsnorm” som innebar att det upplevdes som förväntat att mamman skulle vara hemma under barnets första levnadsår (Försäkringskassan 2018). Resultaten visade också att mammans vilja att vara hemma det första året ibland satte ramarna för pappans ledighet. Mammor som var hemma kortare än ett år kunde uppleva att de bröt mot omgivningens förväntningar. Men även normer i arbetslivet, om mäns och kvinnors roller som föräldrar och arbetstagare, kan hindra mammor och pappor från att vara jämställda (Bygren & Duvander 2006; Haas, Allard och Hwang 2010; Haas & Hwang 2017).

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

En möjlig tolkning är att föräldraförsäkringen hjälper föräldrar med jämställda ideal att genomföra idealen i praktiken (Försäkringskassan 2018). Däremot är det inte troligt endast den ekonomiska familjepolitiken kan göra det möjligt för kvinnor och män att göra val som ligger utanför de etablerade normerna.

Avslutande reflektioner

Bilden av de senaste årens utveckling är alltså att det enligt flera indikatorer skett en utplaning: Andelen barnhushåll i ekonomisk utsatthet är relativt stabil, de familjepolitiska transfereringarnas omfördelande kraft är oförändrad, och fördelningen av föräldrapenninguttaget är i princip oförändrad. Detta sker mot bakgrund av de stora förändringar i utvecklingen som skedde under början av 00-talet, som framförallt kännetecknades av ökade inkomstskillnader i befolkningen i stort. Om familjepolitiken ska nå sina mål i samma utsträckning som idag krävs fortsatta höjningar av ersättningsbeloppen och fortsatt arbete för att få föräldrar att nyttja föräldraförsäkringen mer jämställt. Hur den pågående Coronapandemin och en tänkbar långvarig lågkonjunktur kommer att påverka barnhushållen är ännu osäkert, men sannolikt kommer de grupper som redan 2019 var mest utsatta vara de som drabbas hårdast. I detta sammanhang är det en betydelsefull påminnelse när Jämlikhetskommissionen i sitt betänkande konstaterar att det vid sidan av tekniska, ekonomiska och politiska faktorer finns en tendens för ojämlikhet att växa som ett resultat av hur det mänskliga samspelet fungerar:

"Både teoretiska argument och historisk erfarenhet indikerar att ojämlikheten växer av egen kraft under normala förhållanden. Med andra ord är en viss nivå av jämlikhet i ett samhälle inte stabil i sig själv utan behöver försvaras och underhållas."

(SOU 2020:46, sid 19).

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Referenser

- Alm, Susanne, Bäckman, Olof, Gavanoas, Anna, & Kumlin, Johanna (2010), *Utsatthetens olika ansikten*. Institutet för framtidsstudier, arbetsrapport 2010:13.
- Angelov, Nikolay, Johansson, Per, & Lindahl, Erica (2013), *Det envisa könsgapet i inkomster och löner – Hur mycket kan förklaras av skillnader i familjeansvar?* Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering. Uppsala: Rapport 2013:2.
- Berkman, Lisa & Kawachi, Ichiro. *Social epidemiology*. Oxford University Press, New York, 2000.
- Bygren, Magnus & Duvander, Ann-Zofie (2006), Parents' Workplace Situation and Fathers' Parental Leave Use. *Journal of Marriage and Family* 68:363-372.
- DeMaio, Fernando G. (2007), Income inequality measures. *Journal of Epidemiology and Community Health* 61:849–852.
- Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi (2010), *Enkelt och effektivt – en ESO-rapport om grundtryggheten i välfärdssystemen*. Stockholm: Rapport 2010:8.
- Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi (2015), *Familjepolitik för alla? En ESO-rapport om föräldrapenning och jämställdhet*. Stockholm: Rapport 2015:5.
- Försäkringskassan (2013a), *De jämställda föräldrarna – Vad ökar sannolikheten för ett jämställt föräldrapenninguttag?* Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2013:8.
- Försäkringskassan (2013b), *Ojämställd arbetsbörda. Föräldraledighetens betydelse för fördelning av betalt och obetalt arbete*. Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2013:9
- Försäkringskassan (2015), *Jämställdhet och sjukfrånvaro – Förstagångs-föräldrar och risken för sjukfrånvaro vid olika jämställdhetssituationer och effekter på sjukfrånvaron av reformer inom föräldraförsäkringen*. Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2015:3.
- Försäkringskassan (2017), *Barnhushållens ekonomi - Resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2017*. Socialförsäkringsrapport 2017:9.
- Försäkringskassan (2018), *Föräldraskapsideal och deras förverkligande - En forskarrapport om föräldrars uppfattning om vad som underlättar och förhindrar ett delat föräldraskap i Sverige*. Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2018:3.
- Försäkringskassan (2019), *Jämställd föräldraförsäkring - Utvärdering av de reserverade månaderna i föräldraförsäkringen*. Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2019:2

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Försäkringskassan (2020a), *Socialförsäkringen i siffror 2020*. Stockholm:

Försäkringskassan (2020b), *Betald och obetald föräldraledighet – Hur flexibla är föräldrar under barnens två första levnadsår?* Stockholm: Socialförsäkringsrapport 2020:3.

Gustafsson, Björn & Palmer, Edward (2001), 90-talets inkomstklyftor – hur och varför de ökade. *Ekonomisk Debatt* 2001, årg 29, nr 7.

Haas, Linda, Allard, Karin & Hwang, Philip C. (2010), The impact of organizational culture on men's use of parental leave in Sweden. *Community, Work & Family* 5(3):319-342.

Haas, Linda & Hwang, Philip C. (2017), Policy is not enough – the influence of the gendered workplace on fathers use of parental leave in Sweden. *Community, Work & Family* 22(1):58-76.

Iceland, John (2005), Measuring Poverty: Theoretical and Empirical Considerations, *Measurement: Interdisciplinary Research and Perspectives*. 3(4):199–235.

Kawachi, Ichiro, & Kennedy, Bruce P. (1997), The relationship of income inequality to mortality: Does the choice of indicator matter. *Social Science and Medicine*. 45, (7) 1121–1127.

Ma, Li, Andersson, Gunnar, Duvander, Ann-Zofie & Evertsson, Marie (2020), Fathers' Uptake of Parental Leave: Forerunners and Laggards in Sweden, 1993-2010. *Journal of Social Policy* 49(2):361-381.

OECD (2020), *Income inequality (indicator)*. doi: 10.1787/459aa7f1-en (2020-09-03).

Proposition 2005/06:155. *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken*.

Proposition 2019/20:1. *Budgetpropositionen för 2020*.

Ds 2004:41. *Ekonomiskt utsatta barn*.

Regeringskansliet (2016), *Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn – översyn av föräldraförsäkringen* (Regeringens kommittédirektiv Dir. 2016:10)

Riksrevisionen (2017), *Bostadsbidraget – ur ett fördelnings- och arbetsmarknadsperspektiv*. RiR 2017:9

Riksrevisionen (2020), *Flerbarnstillägget i barnbidraget – ett generellt bidrag som kan effektiviseras*. RiR 2020:9.

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Robling, Olof & Pareliussen, Jon Kristian. (2017), *Structural inequality: The case of Sweden*. OECD Economics Department Working Papers, No. 1382, OECD Publishing, Paris.

Statistiska Centralbyrån (2014). *Olika familjer lever på olika sätt – om barns boende och försörjning efter separation*. Demografiska rapporter, rapport 2014:1.

Socialdepartementet (2020), *Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Försäkringskassan*. Stockholm: Regeringskansliet.

Socialstyrelsen (2013), *Ekonomisk utsatthet och välfärd bland barn och deras familjer 1968–2010: underlagsrapport till Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013*.

SOU 2005:66. Jämställdhetspolitiska utredningen. *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål*.

SOU 2017:101. Slutbetänkande av Utredningen om en modern föräldraförsäkring. *Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn – en ny modell för föräldraförsäkringen*.

SOU 2020:46. Betänkande av Jämlikhetskommissionen. *En gemensam angelägenhet*.

Van Kerm, Philippe (2010), Generalized Gini and Concentration coefficients (with factor decomposition) in Stata. *The Stata Journal*.

Wilkinson, Richard och Pickett, Kate (2010), *Jämlikhetsanden – Därför är mer jämlika samhällen nästan alltid bättre samhällen*. Karneval förlag, Stockholm 2010

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Metodbilaga

Data

Beräkningarna av indikatorerna bygger på flera datakällor från Statistiska centralbyrån. För uppgifter fram till år 2013 används urvalsundersökningen Hushållens ekonomi (HEK). HEK är en årlig intervjuundersökning av ett urval av den svenska befolkningen. Från år 1980 har mellan 10 000 och 19 000 personer varje år tillfrågats om bland annat hushållets sammansättning, arbetstid, sysselsättning och utgifter för barnomsorg och boende. Från år 2014 används i stället det registerbaserade urvalet STAR. I de analyser som avser långvarig ekonomisk utsatthet använda data från Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbets-marknadsstudier (LISA). LISA innehåller information om alla personer äldre än 14 år som varit folkbokförda i Sverige den sista december under det aktuella året. Eftersom registret täcker hela befolkningen går det där att följa personer över tid och göra redovisningar på låg aggregationsnivå.

Denna rapport innehåller uppgifter för 2019 som tagits fram med hjälp SCB:s simuleringsmodell Fördelningsanalytiskt statistiksystem för inkomster och transfereringar (FASIT). Detta innebär att en framskrivning av information, baserat på den senaste färdigställda versionen STAR³², görs för att få en prognos över situationen år 2019. FASIT har utvecklats av SCB för att mäta effekter av genomförda förändringar och simuleringar av planerade nya skatte-, transfererings- och avgiftssystem. Simuleringsmodellen gör det möjligt att beskriva olika gruppers fördelningsprofil vad beträffar inkomster, skatter och viktiga transfereringar. FASIT utkommer i fem versioner per år. Det senaste årets resultat har i tidigare versioner av Barnhushållens ekonomi baserats på version 2 av FASIT. Sedan år 2019 har dock SCB senarelagt tillgängliggörandet av version 2 och de resultat som presenteras baseras därför på version 1. Det innebär att resultat avseende åren 2017–2019 är baserade på FASIT version 1, medan tidigare års resultat (exempelvis i tidsserier som redovisas), är baserade på version 2 av FASIT för aktuellt år. Vanligtvis är skillnaderna mellan resultat baserade på version 1 och 2 mycket små.

För resultatindikatorerna för målet om ett jämställt föräldraskap, baseras resultaten på uppgifter om utbetalningar av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning samt skattad föräldraledighet från Försäkringskassans datalager STORE. Studiepopulationen omfattar endast barn som är födda i Sverige och har bott i Sverige hela perioden. Föräldraparen består av en kvinna och en man, som har haft gemensam vårdnad om barnet under hela perioden. Det är parets första gemensamma

---

³² En stor del av registeruppgifterna hämtas från Inkomst- och taxeringsregistret. Dessa uppgifter kompletteras med uppgifter från Försäkringskassan, Skatteverket, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF), Pensionsmyndigheten, Centrala studiestödsnämnden (CSN) och Socialstyrelsen

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

barn och det enda barn som de fått under året och någon av dem har fått föräldrapenning utbetald för barnet under perioden. Samkönade par, föräldrar utan gemensam vårdnad, adoptivföräldrar, föräldrar med flerbarnsfödslars, och föräldrar med barn födda utomlands har exkluderats ur studiepopulationen.

För föräldrapenning studeras utbetalningar av föräldrapenning som har skett till dess att ett barn fyllt två år för barn födda åren 2005, 2010, 2015, 2016 och 2017.

Utöver data om uttagen föräldrapenning presenteras även resultat avseende skattad total föräldraledighet under de första två åren i föräldrapar med barn födda 2014, 2015, 2016 och 2017. För dessa analyser är studiepopulationen definierad på samma sätt som för föräldrapenninguttag. Mer information om hur föräldraledighet skattas se avsnittet ”Definitioner” i detta kapitel.

För analyserna av inkomstskillnader inom föräldrapar gäller samma populationsdefinitioner som för beskrivits ovan, med undantaget att endast föräldrar till barn födda 2010 studeras. Det är dessutom det totala uttaget av föräldrapenning under samtliga åtta år som ligger till grund för uppdelningen i hur man delat på dagarna. Föräldraparen har haft gemensam vårdnad under hela åttaårsperioden. Det är den obegränsade individuella pensionsgrundande inkomsten som använts i analysen. Paren bidrar endast med information de år då det finns tillgänglig information bådas inkomst.

Vad är ett barnhushåll och hur många finns det?

Vad är ett barnhushåll?

Hushållsdefinitionen är mycket viktig i denna rapport, eftersom hushållssituationen påverkar den disponibla inkomsten, inkomstfördelningen och vilken betydelse den ekonomiska familjepolitiken har för den ekonomiska standarden.

I HEK, som utgör underlaget för resultaten fram till och med år 2013, definieras ett kosthushåll som personer som bor i samma bostad och som har gemensam ekonomi och kosthållning. Flera generationer kan ingå i hushållet, liksom syskon eller vänner som bor tillsammans. Som barnhushåll räknas ett hushåll där det bor minst en person mellan 0 och 19 år. Ett barn med växelvis boende registreras bara på adressen där barnet är folkbokfört (det går inte att vara folkbokförd på mer än en adress).

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Hushålsdefinitionen i STAR, som används från och med år 2014, utgår från Hushålls och Bostadsstatistikens (HoB) uppgifter om folkbokföring på lägenhetsnivå. Individer folkbokförda på samma fastighet och samma lägenhet (om fastigheten består av mer än en lägenhet) räknas till ett bostadshushåll. Bostadshushållen definieras efter hushållstyp enligt följande:

1. Samboende:
  - a) Gift/registrerad partner
  - b) Sambo med gemensamma barn.
  - c) Sambo utan gemensamma barn (skattas enligt följande definition: två personer folkbokförda i samma lägenhet, som är minst 18 år, av olika kön, där ålderskillnaden mellan personerna är mindre än 15 år, och är inte nära släkt. Endast ett möjligt sambopar kan bildas inom hushållet)
2. Ensamstående: Det finns endast en person över 19 år i hushållet.
3. Övriga hushåll: Hushåll med flera vuxna som inte kan klassas som samboende eller utan folkbokförda vuxna.

Utöver detta definieras i STAR barnhushåll som hushåll med minst två folkbokförda personer som har en förälder-barn-relation till varandra. En förälder-barn-relation skapas om en person är biologisk förälder, adoptiv-förälder, vårdnadshavare eller "Annan person" (exempelvis fosterförälder) till ett barn hushållet. Personer 0–19 år räknas som barn under förutsättning att personen själv saknar barn i samma hushåll, ej ingått äktenskap, registrerat partnerskap eller är sammanboende, i vilka fall personen räknas som vuxen. Personer som är 18 eller 19 år och som inte bor med föräldrar eller annan vuxen person räknas som vuxna.

Övergången från HEK till STAR och därmed från kosthushåll till bostadshushåll medför förändringar i den beräknade fördelningen av olika hushållstyper. Antalet bostadshushåll är lägre än antalet kosthushåll. Detta beror bland annat på att (olikkönade) samboende par utan gemensamma barn kan kopplas ihop vilket tidigare enbart var möjligt att göra för de svarande i HEK. Förändringarna innebär sammanfattningsvis att antalet ensamstående är lägre i STAR och antalet sammanboende högre. Detta innebär att det är svårt att uttala sig om huruvida förändringar som skett mellan åren 2013 och 2014 är reella eller en konsekvens av det förändrade statistiska underlaget.

Antalet barnhushåll i Sverige

För att ge en bild av hur många personer som berörs av den ekonomiska familjepolitiken visas i Figur 31 befolkningssammansättningen i Sverige under år 2019 avseende hushåll med och utan barn. Uppdelningen är gjord utifrån föräldrarnas civilstånd och kön, men även deras barn är inräknade i antalet personer som bor i respektive hushållstyp. Totalt fanns strax över 10 miljoner personer i

Datum

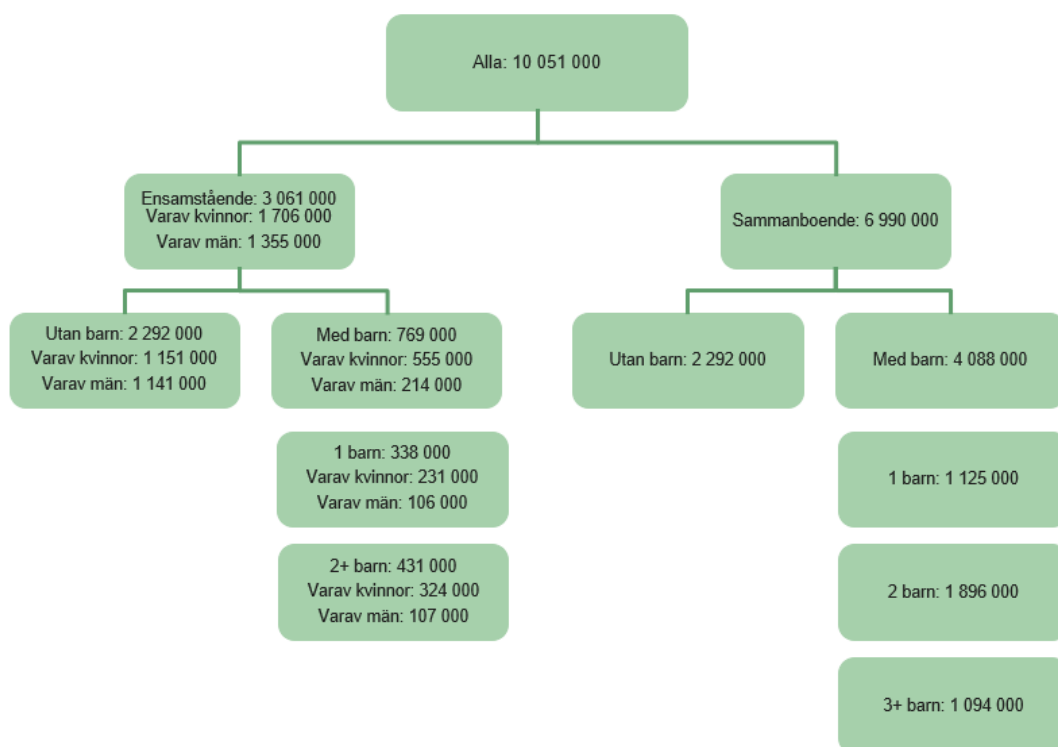
Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

Sverige år 2019³³. Av dessa bodde drygt 4,1 miljoner i hushåll med sammanboende föräldrar och minst ett barn. Totalt knappt 0,8 miljoner bodde i hushåll med en ensamstående förälder. Majoriteten av de ensamstående föräldrarna var kvinnor.

Figur 31   **Antal personer fördelade efter hushållstyp 2019**

Källa: Egna beräkningar av SCB:s databas STAR 2018, framskrivet med FASIT.

Metodologiska överväganden

Barn till separerade föräldrar är oftast folkbokförda hos mamman, även om de bor växelvis hos båda sina föräldrar. I databaserna ser det därför ut som att ensamstående föräldrar ensamma försörjer sina barn, även om många i praktiken delar försörjningsansvaret med den andra föräldern. Ensamstående föräldrars försörjningsbörda överskattas alltså, vilket kan leda till att till exempel den ekonomiska utsattheten bland ensamstående föräldrar framstår som större än den egentligen är. Omkring 35 procent av alla barn med ensamstående föräldrar bor ungefär lika mycket hos båda sina föräldrar och andelen har ökat över tid (Statistiska

³³ Siffran anger fysiska personer i helårshushåll, vilket innebär att de varit folkbokförda i landet både i början och slutet av kalenderåret. I rapporten presenteras resultat för individer i åldrarna 0-64 år, vilket gör att antalet individer inte är detsamma.

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Centralbyrån, 2014). I de flesta fall där barnen bor växelvist delar föräldrarna lika på de kostnader som uppstår, eller står för de kostnader som uppstår när man har barnet boende hos sig (Statistiska Centralbyrån, 2014).

För att uppskatta vilken betydelse växelvis boende barn har för barnhushållens ekonomiska standard genomförde Statistiska Centralbyrån på uppdrag av Försäkringskassan känslighetsanalyser vilka publicerades i 2017 års upplaga av Barnhushållens ekonomi (Försäkringskassan, 2017). Dessa visar att felskattningen av den disponibla hushållsinkomsten är marginell i de aggregerade grupper som redovisas i föreliggande rapport. Till exempel minskar andelen med relativ låg ekonomisk standard från 38 till 35 procent bland ensamstående med barn, när man tar hänsyn till växelvist boende barn. Dock innefattar de aggregerade grupperna i sin tur subgrupper med mycket olika ekonomisk standard. Exempelvis har 16 procent av ensamstående kvinnor med enbart växelvist boende barn relativ låg ekonomisk standard år 2016, medan motsvarande andel bland ensamstående kvinnor med fullt boende barn är 51 procent.

En annan källa till osäkerhet består i att datamaterialet från och med år 2014 baseras på det helt registerbaserade urvalet STAR, i stället för SCB:s intervjuundersökning Hushållens Ekonomi (HEK), som inte längre genomförs. Denna övergång innebär ett tidsseriebrott mellan 2013 och 2014 som gör det svårt att jämföra resultaten före och efter dessa årtal. Den generella bilden är dock att resultaten inte avviker från det som kan förväntas utifrån de befintliga tidsserierna.

Datum

Vår beteckning

2020-09-17

001390-2020

Definitioner

Inkomster och konsumtionsenheter

Den disponibla inkomsten är den inkomst ett hushåll kan använda till konsumtion och sparande. För de flesta hushåll utgör inkomster från arbete den största delen av den disponibla inkomsten. Tillsammans med inkomster från kapital utgör arbetsinkomsten den så kallade faktorinkomsten. För att räkna ut den disponibla inkomsten lägger man till transfereringar från till exempel socialförsäkringarna och räknar bort den skatt som ska betalas. Schematisk kan den disponibla inkomsten sammanfattas som:

Löneinkomst (+)

Företagarinkomst (+)

Kapitalinkomst (+ eller -)

= Faktorinkomst

Positiva transfereringar, ej ekonomisk familjepolitik (+)

Positiva transfereringar, ekonomisk familjepolitik (+)

varav generella bidrag

varav försäkring

varav behovsprövade bidrag

Negativa transfereringar, skatter (-)

= Disponibel inkomst

Informationen om inkomster bygger på årliga uppgifter från inkomsttaxeringen. Därför studeras de ekonomiska förhållandena under ett kalenderår.

I föreliggande rapport används genomgående disponibel inkomst per konsumtionsenhet, som även kallas ekonomisk standard. Denna tas fram genom att relatera hushållets disponibla inkomst till hushållets sammansättning och justera för försörjningsbörda. Detta gör att det går att jämföra den ekonomiska situationen mellan personer som bor i olika typer av hushåll. För att justera inkomsten används en konsumtionsenhetsskala vars parametrar varierar beroende på hushållstyp. I denna rapport används en konsumtionsenhetsskala som konstruerats av SCB som även tar hänsyn till att utgifter för bostad, barnomsorg och lokala resor varierar. Personerna i ett hushåll tilldelas vikter enligt följande skala:

Person i hushållet	Vikt
Ensamboende eller första vuxen i ett samboförhållande	1,00
Andra vuxen i samboförhållande	0,51
Ytterligare vuxen	0,60
Första barnet 0–19 år	0,52
Andra och påföljande barn 0–19 år	0,42

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Utrikesfödd, utländsk bakgrund

Vissa delresultat presenteras uppdelat på om de vuxna i hushållet är svenskfödda eller utrikesfödda. I HEK baseras denna definition på den individ som utgör hushållsföreståndare, vilket är den individ i hushållet som har högst förvärvsinkomst, och dennes eventuella partner. I STAR finns inte begreppet hushållsföreståndare, varför definitionen svenskfödd/utrikesfödd baseras på samtliga vuxna i hushållet: antingen är samtliga vuxna svenskfödda, samtliga utrikesfödda eller en kombination därav.

Undantaget är figurerna över långvarig låg ekonomisk standard som baseras på LISA där en uppdelning görs på utländsk bakgrund, vilket definieras som att en individ antingen själv är utrikesfödd eller båda individens föräldrar är utrikesfödda.

Att mäta jämställt föräldraskap

I budgetpropositionen för år 2019 anger regeringen att ett av målen med den ekonomiska familjepolitiken är att den ska bidra till ett jämställt föräldraskap.

Jämställdhetspolitiken och dess mål

Regeringens mål för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Målet antogs av riksdagen år 2006 i enlighet med förslagen i propositionen *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken* (Proposition 2005/06:155). För att uppnå det övergripande målet fastställdes fyra delmål.

De fyra delmålen är:

1. En jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.
2. Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.
3. Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.
4. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Den jämställdhetspolitiska propositionen har tagit sin utgångspunkt i de förslag som formulerats i Jämställdhetspolitiska utredningens betänkande *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål* (SOU 2005:66). Därefter har ett antal skrivelser till riksdagen formulerats för att göra övergripande prioriteringar för politiken (bland annat Regeringens skrivelse 2011/12:3).

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Hur bidrar den ekonomiska familjepolitiken till att de jämställdhetspolitiska målen uppfylls?

Ett uttalat mål med familjepolitiken i allmänhet, och föräldraförsäkringen i synnerhet, är att främja arbetskraftsdeltagande för båda föräldrarna och ge barn möjlighet till omvårdnad från båda sina föräldrar (Ds 2004:41, och Regeringens kommittédirektiv 2016:10). I den mån detta lyckas, kan det bidra till ökad måluppfyllelse för flera av de jämställdhetspolitiska målen.

De ekonomiska mekanismerna i föräldraförsäkringen är både kortsiktiga, då den fyller ut en del av inkomstbortfallet under föräldraledigheten, och långsiktiga, i form av att arbetsmarknadsanknytning och löneinkomster upprätthålls efter att barnet har fötts (Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi 2015). En stark arbetsmarknadsanknytning bland kvinnor kan också ses som en viktig förutsättning för att nå betydelsefulla positioner i arbetslivet och därmed bidra till en jämnare fördelning av makt och inflytande. Samtidigt kan en generös föräldraförsäkring medföra att kvinnor är föräldralediga länge, vilket i sin tur kan bidra till en sämre löne- och karriärutveckling än för män (SOU 2011:5).

En tidigare studie från Försäkringskassan visar att det finns ett samband mellan hur föräldraledighet och obetalt hem- och omsorgsarbete delas, såtillvida att par som delar på föräldraledigheten i högre grad delar på det obetalda hem- och omsorgsarbetet (Försäkringskassan 2013b). Men studien visar också att sambandet är olika starkt inom olika områden av det obetalda arbetet. En jämnare fördelning av föräldraledigheten anses vara en viktig pusselbit för att nå en mer jämställd fördelning av det totala obetalda hem- och omsorgsarbetet (Försäkringskassan 2013b).

Hur bidrar den ekonomiska familjepolitiken till ett jämställt föräldraskap?

Jämställt föräldraskap är ett omfattande begrepp, som kan innefatta formellt omsorgsansvar, såväl som hushållsarbete, engagemang och delaktighet i beslut rörande barnet. Föreliggande rapport fokuserar på hur föräldrar fördelar det formella ansvaret för de yngsta barnen mellan sig. Mäns andel av föräldrapenninguttaget, samt andelen föräldrapar som delar lika på föräldrapenninguttaget (mätt som att båda föräldrarna tar ut mellan 40 och 60 procent av dagarna) är vanligt förekommande mått på jämställdheten i föräldraskapet (Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi 2015, och Försäkringskassan 2015). Dessa mått används också i föreliggande rapport.

Dessa mått skall dock inte förväxlas med fördelningen av föräldraledigheten, då föräldraförsäkringen tillåter stor flexibilitet i förhållande till hur föräldrarna tar ut betald respektive obetald föräldraledighet. Enligt en studie från Försäkringskassan från 2013 tar både män och kvinnor ut föräldraledighet för en betydligt längre period än de tar ut föräldrapenning för (Försäkringskassan 2013b). Den obetalda andelen av föräldraledigheten har ökat för både män och kvinnor sedan år 2003 då en liknande undersökning genomfördes. Resultaten visade också att mäns och kvinnors

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

föräldraledighet i hög grad har olika form, där huvuddelen av mäns föräldraledighet tas ut när barnet är äldre och som deltidsledighet.

I den här rapporten presenteras resultat avseende föräldrapenning och skattad föräldraledighet under barnets två första år. Föräldrarnas användande av föräldrapenning när barnet är äldre än två år avser ofta kortare perioder. Dessa uttag kan därför ha en annan betydelse än under de första två åren, då en förälder ofta har ensamt ansvar för barnet under längre perioder.

Skattad föräldraledighet

Skattad föräldraledighet baseras på data från Försäkringskassans datalager STORE, och beräknas enligt ett antal antaganden. Den obetalda ledigheten, dagar då det inte tas ut föräldrapenning men föräldern är frånvarande från arbete eller annan sysselsättning, skattas. Som regel är det datum mellan två perioder av föräldrapenninguttag som ska skattas som obetald ledighet eller ej. Denna skattning utgår från två grundantaganden: att någon alltid är ledig för barn under ett år, samt att de försäkrade följer den s.k. SGI-regeln.

Barn under ett år får inte gå i förskola, omsorgen för dessa barn kan naturligtvis ske på annat sätt än att föräldrarna är föräldralediga men vi antar att någon förälder är det. SGI-regeln innebär att den försäkrade måste ta ut 5 nettodagar per kalendervecka för att behålla sin SGI. Denna regel gäller efter barnets ettårsdag.

För barn under 1 år skattas alltid datum mellan två perioder av föräldrapenninguttag som ledighet. För barn över 1 år skattas dessa datum som ledighet om mottagaren har tagit ut fem eller fler nettodagar under kalenderveckan. Skattningen sker per kalendervecka. Om två mottagare har tagit ut föräldrapenningdagar för samma barn under samma kalendervecka skattas i regel endast obetald ledighet för en av dessa mottagare.

Observera att dagar då föräldrapenning tas ut alltid antas vara lediga dagar, en person som jobbar en halv dag och tar ut halv föräldrapenning kommer att tilldelas en hel dags skattad ledighet. Observera också att endast ledighet i samband med uttag av föräldrapenning kan skattas. En person som till exempel arbetar deltid för att vara föräldraledig deltid, men inte tar ut någon ersättning, omfattas inte av skattningarna.

Avgränsningar i definitionen av jämställdhet

I den del av rapportens resultatredovisning som berör familjepolitikens bidrag till ett jämställt föräldraskap studeras jämställdheten i föräldraskapet hos män och kvinnor med delad vårdnad om ett gemensamt barn, oavsett om föräldrarna lever tillsammans eller inte. Det innebär en begränsning eftersom jämställdhet inom andra familjekonstellationer inte belyses.

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Median, medeltal, kvintiler och percentiler

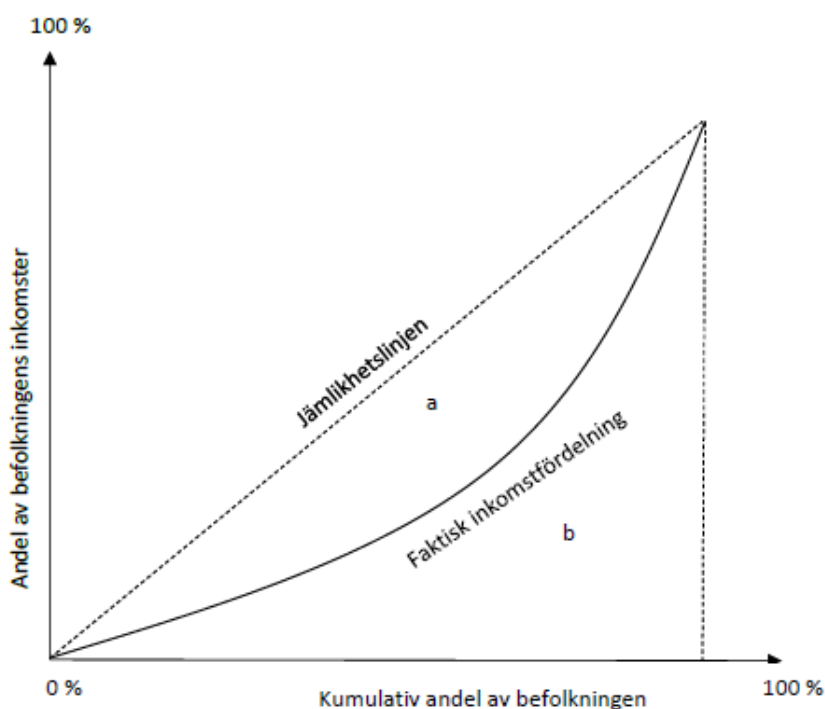
För att på ett enkelt sätt beskriva den ekonomiska situationen för en typisk person används ofta medelinkomst eller medianinkomst. Medelinkomsten räknas ut genom att den totala inkomstsumman delas med antalet personer i befolkningen. Medianen fås fram genom att rangordna alla personer efter stigande inkomst och ta det mittersta värdet i fördelningen, om det finns nio personer i befolkningen utgör den person med den femte största inkomsten medianinkomsttagaren. Skillnaden mellan median och medelvärde består bland annat av att medianinkomsten inte påverkas av att det kan finnas personer med extremt höga inkomster, vilket driver upp medelinkomsten. I rapporten redovisas medelinkomst när disponibel inkomst delas upp i olika inkomstslag, medan medianinkomst används i beskrivningen av hushåll med låg ekonomisk standard.

Inkomstkvintiler tas fram genom att befolkningen delas upp i fem lika stora grupper rangordnade efter stigande inkomst. De 20 procent av befolkningen med lägst inkomst hamnar i den lägsta kvintilen, de nästkommande 20 procenten hamnar i kvintilgrupp 2, och så vidare. De 20 procent av befolkningen med högst inkomst hamnar alltså i den femte kvintilen. På ett liknande sätt kan man välja att presentera vissa percentiler av inkomstfördelningen, där till exempel den 10e percentilen omfattar de 10 procent av befolkningen som har de lägsta inkomsterna och 90e percentilen de 10 procent som har de högsta inkomsterna i befolkningen.

Gini-koefficienten och koncentrationskoefficienten

Det finns många olika metoder för att mäta ojämlikhet i inkomst. I kapitel 3 av den här rapporten används en av de vanligaste metoderna, den så kallade Gini-koefficienten. Koefficienten beräknas utifrån den s.k. Lorenz-kurvan (DeMaio 2007, Kawachi & Kennedy 1997) (se Figur 32). Om befolkningen sorteras i stigande ordning med avseende på inkomst visar Lorenz-kurvan sambandet mellan den kumulativa frekvensfördelningen och den kumulativa andelen av totala inkomster. I ett helt jämlikt samhälle skulle 25 procent av befolkningen tjäna 25 procent av inkomsterna. På samma sätt skulle 50 procent av inkomsterna erhållas av 50 procent av befolkningen och så vidare så att Lorenz-kurvan skulle bli en rak linje i 45 graders vinkel (den s.k. jämlikhetslinjen). Men detta är en teoretisk konstruktion eftersom Lorenz-kurvan i de flesta samhällen avviker från perfekt jämlikhet. De fattigaste 25 procenten av befolkningen kanske bara tjänar 10 procenten av inkomsterna och de fattigaste 50 procenten tjänar bara 20 procent av inkomsterna. Gini-koefficienten beräknas genom att dividera ytan mellan Lorenz-kurvan och jämlikhetslinjen (yta a i figur b1.1) med den totala ytan under jämlikhetslinjen (yta a+b) (DeMaio 2007, Kawachi & Kennedy 1997).

Figur 32 Lorenzkurvan och Gini-koefficienten

Gini-koefficienten presenteras som ett värde mellan 0 och 1 där 0 innebär total överensstämmelse mellan Lorenz-kurvan och jämlikhetslinjen, dvs. alla i befolkningen tjänar exakt lika mycket. På motsvarande sätt innebär en Gini-koefficient på 1 att all inkomst erhålls av en enda person (DeMaio 2007, Wilkinson & Pickett 2010).

En av fördelarna med Gini-koefficienten är att den är ett enkelt sammanfattande mått med en övre och undre gräns vilket underlättar jämförelser (DeMaio 2007). Dessutom tar Gini-koefficienten hänsyn till inkomstjämlighet inom hela befolkningen, i stället för att exempelvis bara mäta skillnaden mellan två extrema grupper som till exempel den fattigaste och rikaste decilen (Wilkinson & Pickett, 2010). Däremot är måttet mindre lämpligt för att synliggöra eller särstudera olika typer av ojämlikhet; Lorenz-kurvorna i två samhällen kan i realiteten korsa varandra, vilket är ett tecken på olika typer av inkomstfördelning, men ändå ge upphov till ungefär samma värde på koefficienten (DeMaio 2007). Gini-koefficienten är också mindre känslig för inkomstförändringar i den mittersta delen av inkomstfördelningen, jämfört med om förändringen sker i någon av ändarna av inkomstfördelningen (Berkman & Kawachi 2000). Kritiken till trots har komparativa studier visat Gini-koefficienten och andra mått på inkomstjämlighet är högt korrelerade (Kawachi & Kennedy 1997).

Datum	Vår beteckning
2020-09-17	001390-2020

Koncentrationskoefficienten är ett index som anger fördelningsprofilen hos en inkomstkälla. Den kan anta värden mellan -1 och $+1$. Ju högre värde, desto starkare är inkomstkällan koncentrerad till personer eller hushåll med hög inkomst. Ett negativt värde anger att inkomstkällan är koncentrerad till dem med låg inkomst. Gini-koefficienten och koncentrationskoefficienten är nära relaterade, Gini-koefficienten kan uttryckas som summan av varje inkomstkällas koncentrationskoefficient vägd med inkomstkällans relativa storlek (Gustafsson & Palmer 2001, van Karm 2010).